

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vnitrostranická demokracie v českých politických stranách

Anna Kloudová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Vnitrostranická demokracie v českých politických stranách

Vedoucí práce

PhDr. Mgr. Petr Jurek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci sepsala samostatně a použila jen uvedených
pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Mgr. Petru Jurkovi, Ph.D., za odborné vedení, užitečné a věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích této práce.

OBSAH

Úvod	2
1. VNITROSTRANICKÁ DEMOKRACIE	5
1. 1. Vymezení konceptu	5
1. 2. Otázka otevřenosti politických stran	7
1. 3. Pozitivněprávní úprava principů vnitrostranické demokracie	9
1. 3. 1. Pozitivněprávní úprava principů vnitrostranické demokracie v ČR	10
1. 4. Analytický rámec Hazana a Rahata pro výběr kandidátů	12
1. 4. 1. Kdo může být kandidátem: kandidatura	13
1. 4. 2. Kdo kandidáty vybírá: selektorát	15
1. 4. 3. Kde jsou kandidáti vybíráni: decentralizace	17
1. 4. 4. Způsob nominace kandidátů: jmenování nebo volba	19
1. 5. Členství ve straně	20
1. 6. Volební sjezdy	21
1. 6. 1. Výběr předsedy strany	21
1. 6. 2. Výběr delegátů sjezdu	23
2. ANALÝZA VNITROSTRANICKÉ DEMOKRACIE V ČESKÝCH POLITICKÝCH STRANÁCH	25
2. 1. Analýza výběru kandidátů	25
2. 1. 1. Kdo může být kandidátem: kandidatura	25
2. 1. 2. Kdo kandidáty vybírá: selektorát	27
2. 1. 3. Kde jsou kandidáti vybíráni: decentralizace	35
2. 1. 4. Způsob nominace kandidátů: jmenování nebo volba	36
2. 2. Členství ve straně	38
2. 2. 1. Požadavky na členství	38
2. 2. 2. Výběr členů	39
2. 2. 3. Vyloučení členů	42
2. 3. Volební sjezdy	45
2. 3. 1. Výběr předsedy strany	46
2. 3. 2. Výběr delegátů sjezdu	47
Závěr	50
Seznam literatury a zdrojů	53
Informace poskytnuté politickými stranami	56
Resumé	59

ÚVOD

Politické strany jsou nezbytným prvkem fungování moderní politiky. Existence současné demokracie je bez nich nepředstavitelná, protože politické strany plní v parlamentní demokracii mnohé nenahraditelné funkce, mimo jiné reprezentují a artikuluji názory voličů i členů, rekrutují politickou elitu a podílí se na organizaci vlády. V této souvislosti hovoří Heywood dokonce o „vládě stran“ (Heywood, 2008: 324).

Volby chápané jako nástroj výběru politické elity jsou jedním z klíčových znaků zastupitelské demokracie. Kandidáty do voleb dodávají politické strany které sestavují kandidátní listiny, a jsou to právě ony, kdo má největší vliv na to, jak kvalitní politická elita bude, a v důsledku toho i na podobu politiky jako takové (Kokeš, 2012: 111).

Vnitřní postupy týkající se sestavování kandidátek, procesu přijímání a vylučování členů nebo způsobu volby předsedy strany stojí v České republice mimo zájem většiny sdělovacích prostředků i veřejnosti. Ty se obvykle zajímají o výsledek jednotlivých procesů, to znamená jaká jména se objevují na předních příčkách kandidátek, nebo kdo se stal předsedou strany. Vnitřní život stran je považován za jejich interní záležitost. Nedůvěra veřejnosti k politickým stranám je v českém prostředí převažujícím trendem, což se odráží mimo jiné na nízké volební účasti. Lze si například položit otázku, zda je nesouhlas společnosti s obsahem a úrovní politiky realizované stranami pouze specifickým a krátkodobým trendem který souvisí se současným děním, nebo zda se jedná o dlouhodobý jev, který implikuje hlubší krizi stranické politiky (Kokeš, 2012: 112).

Například průzkum veřejného mínění provedený v září loňského roku společností Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) ukázal, že je 69% dotázaných přesvědčeno o zkorumpovanosti českých stran a pouze 53% respondentů souhlasilo s výrokem, že bez politických stran by demokracie existovat nemohla¹. To je vzhledem k výše naznačenému významu stran v zastupitelské demokracii velmi nízké číslo které dokládá, že si velká část veřejnosti neuvědomuje význam stran a nedůvěřuje jim. V konceptu vnitrostranické demokracie je spatřován způsob, jak politickým stranám navrátit jejich ztracené pozice a funkce ve společnosti, a to především důrazem na změnu vnitrostranické struktury, rozhodovacích procesů a zavedení opatření, která povedou k jejich větší otevřenosti vůči veřejnosti.

1 CVVM. *Postoje k politickým stranám – září 2015*
(http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7424/f3/pv151002a.pdf, 1. 2. 2016).

Základními principy, které by měly zajistit alespoň minimální přijatelnou míru vnitrostranické demokracie je existence demokratických stanov, otevřenost umožňující kontrolu činnosti stran, garance demokratické vnitrostranické soutěže, a to zejména v procesech souvisejících s výběrem kandidátů a sestavováním kandidátních listin, a demokratický způsob ustanovování orgánů strany který zahrnuje opatření zabráňující případné oligarchizaci strany (Kokeš, 2012: 119).

Cílem této práce je zhodnotit míru vnitrostranické demokracie v českých politických stranách a následně provést jejich srovnání. Srovnání by mělo poskytnout obraz o tom, jaká jsou nejslabší místa ve vnitrostranické demokracii v českých stranách a také, zda z hlediska vnitrostranické demokracie existují mezi stranami rozdíly. První kapitola je teoretická. Zabývám se v ní vymezením konceptu vnitrostranické demokracie. Obecně přijímaná definice tohoto pojmu neexistuje, představuji proto pojetí více autorů. Dále se v první kapitole zaměřuji na širší kontext výběru kandidátů, zejména legislativní rámec, který upravuje možnost preferenčního hlasování, pasivní volební právo a volitelnost.

Stěžejní částí první kapitoly je představení metodiky izraelských politologů Reuvena Y. Hazana a Gideona Rahata, která poskytuje analytický rámec pro zkoumání metod výběru kandidátů a umožňuje nastínit hlavní elementy vnitrostranické struktury. Na základě této metodiky, kterou autoři popsali v knize *Democracy within Parties*, bude analyzována míra vnitrostranické demokracie v oblasti výběru kandidátů v českých stranách ve druhé kapitole. Výhodou analytického rámce jmenovaných autorů je jeho komplexnost, neboť autoři se zabývají kandidáty z hlediska čtyř dimenzí – kandidatury, selektorátu, decentralizace a způsobu nominace (Prouza – Outlý, 2013: 16). Součástí pojmu vnitrostranické demokracie je otázka otevřenosti stran, představeny proto budou argumenty hovořící ve prospěch i v neprospěch otevřenosti stran.

V první kapitole jsou také teoreticky ukotveny další aspekty vnitřních procesů stran v oblasti členství a volebních sjezdů tak, aby na základě těchto teoretických východisek mohla být provedena analýza ve druhé kapitole.

Ve druhé kapitole, která by měla zodpovědět cílové otázky, se zabývám těmi stranami, které získaly parlamentní zastoupení na základě výsledků předčasných voleb konaných v říjnu roku 2013. Jde o strany ČSSD, ANO, ODS, TOP 09, KSČM a KDU-ČSL. Do analýzy není zahrnuta strana Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury, která se v důsledku vnitřního štěpení rozpadla. Tato strana navíc nedisponovala v podstatě žádnou vnitřní strukturou, a její analýza by proto byla bezpředmětná. Se zkoumanými stranami

lze ještě před analýzou spojit některá očekávání, která pramení z dosavadního působení těchto stran. Například KDU-ČSL a TOP 09 jsou jediné strany, které mají některé své vnitrostranické normy zpřístupněny široké veřejnosti na svých internetových stránkách. Tento fakt značí určitou míru důvěry těchto stran v demokratický charakter vlastních vnitrostranických postupů. Hnutí ANO Andreje Babiše, které je částí veřejnosti a médií označováno za politickou divizi holdingu Angrofertu svého zakladatele, naopak svým dosavadním fungováním vzbuzuje určité pochybnosti o demokratičnosti vnitřních procedur (Zlámalová, 2015: 18).

Určité náznaky snahy o prohlubování principů vnitrostranické demokracie vykazuje ČSSD, která v roce 2014 uspořádala v českém prostředí ojedinělé vnitrostranické referendum, kde se všichni členové strany mohli vyjádřit k otázkám které se týkaly zapojení členské základny do výběru kandidátů a kvót pro ženy na kandidátkách. Vnitrostranické referendum bylo vzhledem k velkému zájmu členů sociální demokracie závazné, a jeho závěry vyústily v roce 2015 ve změnu Stanov strany. Vůle členské základny v referendu tedy byla respektována².

V práci se zaměřuji na ty aspekty, které umožňují posouzení míry vnitrostranické demokracie v českých stranách. Jak je naznačeno výše, jedním z těchto aspektů jsou volby, respektive to, co se děje uvnitř stran před nimi, tedy výběr kandidátů a tvorba kandidátek. Otázka výběru kandidátů je zásadní pro hodnocení míry vnitrostranické demokracie. Jak připomínají sami autoři Reuven Y. Hazan a Gideon Rahat, způsob výběru kandidátů ve svém důsledku ovlivňuje složení zákonodárského sboru a tím pádem i vlády a opozice (Hazan – Rahat, 2010: 10). Hlavní řešenou otázkou je, jak mají jednotlivé strany nastavená pravidla pro výběr kandidátů, a zda jsou tato pravidla v souladu s demokratickými principy.

Dalším aspektem jsou volební sjezdy, zahrnující způsob výběru předsedy strany a delegátů sjezdu. Analýza výběru předsedy strany proběhne na základě teoretického rámce autorů O. Keniga, R. Y. Hazana a G. Rahata. Posledním aspektem je oblast členství, v níž zhodnotit míru vnitrostranické demokracie umožňuje zodpovězení otázek které se týkají podmínek pro vznik členství, přijímacího procesu, podmínek pro vyloučení ze strany včetně analýzy konkretizace těchto podmínek a mechanismů umožňujících členům či uchazečům o členství odvolat se proti rozhodnutí stranického orgánu o nepřijetí do strany nebo vyloučení ze strany.

2 Čt24. *Nové stanovy ČSSD: na kandidátkách bude 40 procent žen* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1511704-nove-stanovy-cssd-na-kandidatkach-bude-40-procent-zen>, 4. 2. 2016).

1. VNITROSTRANICKÁ DEMOKRACIE

V první kapitole je vymezen pojem vnitrostranické demokracie a představen fenomén otevřenosti stran který je nedílnou součástí konceptu demokracie uvnitř stran. V této kapitole je také představena problematika pozitivněprávní úpravy principů vnitrostranické demokracie, která zahrnuje nastínění komplikovaného vztahu mezi státem a politickými stranami, a stav pozitivněprávní úpravy v zahraničí a v České republice. Hlavní částí první kapitoly je představení metodiky R. Y. Hazana a G. Rahata pro výběr kandidátů, a další teoretické koncepty, na jejichž základě je provedena analýza vnitrostranické demokracie ve druhé kapitole.

1. 1. VYMEZENÍ KONCEPTU

Obecně přijímaná definice konceptu vnitrostranické demokracie v odborné literatuře neexistuje. Jedná se o široký koncept, jehož obsah vymezují političtí vědci na základě závěrů vlastního zkoumání. Výčty aspektů, které by měla strana ve svém fungování splňovat, aby se o ní dalo prohlásit že se řídí demokratickými principy, se liší, v některých bodech se však shodují. Němečtí politologové Wilhelm Hofmeister a Karsten Grabow vymezují jako hlavní atributy vnitrostranické demokracie účast všech členů na řešení vnitřních záležitostí strany, umožnění členům vyjádřit svůj názor na směřování a vývoj strany, striktní dodržování pravidel a předpisů týkajících se rozhodovacích procesů uvnitř strany, a respekt vedení vůči řadovým členům. Hofmeister a Grabow tedy kladou důraz zejména na vztah mezi vedením strany a členstvem a také na názorovou různorodost ve straně, kterou by podle nich nemělo vedení strany dusit jenom proto, aby strana působila navenek zcela jednotně. Autoři sice uznávají určitou nutnost prezentovat se jednotně v předvolebním období, jinak však trvají na tom, aby straničtí vůdcové umožnili vnitrostranickou diskusi a v podstatě tak vyslali veřejnosti signál, že je strana dostatečně silná na to, aby dokázala přijímat a absorbovat rozdílné názory (Hofmeister – Grabow, 2011: 50-51).

Z právního hlediska přistupuje ke konceptu v úvodu zmíněný Vojtěch Šimíček, který uvádí minimální pravidla vnitrostranické demokracie vymezené D. Tsatsosem a M. Morlokem – například rovný přístup k funkcím, pluralitu názorů, otevřenou komunikaci, rovnou soutěž (Šimíček, 1996: 106-107).

V souvislosti se snahou vymezit koncept vnitrostranické demokracie se objevuje také pojem kartelové strany, což je nový typ strany definovaný politiky P. Mairem a R. Katzem v rámci vývojové typologie politických stran. V definici kartelové strany lze do

jisté míry nalézt negativní vymezení vnitrostranické demokracie, neboť je zřejmé, že rysy tohoto typu stran – zejména záměrné omezení vlivu členské základny a přílišná dominance vedení strany – jsou v rozporu s obecnými principy vnitrostranické demokracie.

Kartelová strana odráží prohlubující se proces vzdalování se stran občanské společnosti a zvyšování stupně propojenosti stran se státem. Tento trend začal již po druhé světové válce, kdy v důsledku individualizace způsobu života přestaly strany postupně zastupovat zájmy jednotlivých společenských segmentů a zaměřily se na získávání co nejširší podpory napříč veřejností. Masové strany, které byly charakteristické silným propojením s občanskou společností začaly být na přelomu 60. a 70. let minulého století nahrazovány stranami kartelového typu (Klíma, 1996: 4-6). Tento typ strany je charakteristický decentralizovaným uspořádáním, avšak s velmi omezeným vlivem členské základny ve prospěch centra, které vykovává rozhodující mocenské funkce (Klíma, 1996: 8). Politické strany tak přestávají plnit některé se ze svých základních funkcí, například artikulaci a agregaci společenských zájmů (Kokeš, 2012: 115).

Politoložka Susan Scarrow sestavila typologii vnitřní organizace stran podle míry účasti jejich členů na fungování stran. Kritérii této typologie jsou centralizace, inkluze a institucionalizace. Oblastmi, které určuje jako klíčové pro vnitrostranickou demokracii jsou výběr vedení a kandidátů a tvorba stranického programu. Inkluzivita vypovídá o tom, jak široký okruh členů strany se podílí na stranickém rozhodování. Existují zde dva póly – vysoce exkluzivní pravidla znamenají, že ve straně rozhoduje vůdce nebo úzká skupina lidí. Čím je strana inkluzivnější, tím více straníků se na rozhodovacích procesech ve straně podílí. Centralizace popisuje, jaký je rozsah rozhodnutí výkonného orgánu strany. Ve vysoce centralizovaných stranách se centrální výkonný orgán strany schází velmi často a vydává rozhodnutí, která jsou závazná pro všechny nižší úrovně strany. V decentralizovaných stranách se výkonný orgán orientuje spíše na koordinaci strany a komunikaci v ní. Exkluzivně organizované strany mají tendenci k centralizaci, nemusí ale nutně platit, že inkluzivní strany tíhnou decentralizaci. Institucionalizace v užším vymezení znamená, do jaké míry jsou postupy uvnitř stran formalizované.

Nízká úroveň institucionalizace je typická pro nové strany, které ještě nemají dostatečně vyvinuté formální struktury ani nedisponují hustou organizační sítí. Vysoce institucionalizované bývají spíše strany s vysokou mírou vnitřní demokracie, protože ty potřebují mít jasně stanovená pravidla upravující vnitřní procesy ve straně, například výběr kandidátů a vedení strany (Scarrow, 2005: 6-7).

Vnitrostranická demokracie má dva hlavní rysy – je to soubor nástrojů, kterými se podporuje rovná a otevřená účast členů tak, že jejich zájmy jsou více či méně rovnoměrně zastoupeny, druhým rysem jsou spravedlivé a svobodné primární volby (Chinsinga – Chigona, 2010). Některé principy uplatňované v demokratické společnosti musí být analogicky dodržovány i v politice – a vzhledem k významu stran v zastupitelské demokracii je to ve stranické politice velmi žádoucí. Dle názoru některých politických vědců je známkou otevřenosti stran jejich decentralizovaná organizace, jak však upozorňuje Scarrow, není to všeobecně platný princip.

Na druhou stranu v otázce decentralizace zní přesvědčivě argument, že vnitřně demokratická je strana, v níž je síla rovnoměrně rozptýlena, čehož lze dosáhnout tak, že si stranické orgány na regionální a místní úrovni udržují při rozhodování dostatek autonomie. I přes vymezení atributů a vysvětlení pojmu se koncept vnitrostranické demokracie zdá být něčím, co lze v praxi jen těžko rozpoznat. Existují však oblasti činnosti stran, u nichž lze při bližším zkoumání zjistit, zda naznačují přítomnost vnitrostranické demokracie v jakékoliv straně v demokratickém politickém systému. Těmito oblastmi jsou financování, rovnost pohlaví v politické straně, výběr kandidátů do voleb a volba vedení strany, a mechanismy zvládání konfliktů. Ačkoliv je zjevné, že existují různé metodické rozdíly v posuzování vnitrostranické demokracie, alespoň obrysové informace o stavu vnitřní demokracie mohou poskytnout Stanovy stran, které jsou v naprosté většině případů volně přístupným materiálem (Chinsinga – Chigona, 2010).

1. 2. OTÁZKA OTEVŘENOSTI POLITICKÝCH STRAN

Neodmyslitelnou součástí konceptu vnitrostranické demokracie, která je v praxi posuzována v několika oblastech fungování politických stran, je také otázka jejich otevřenosti. Argumenty pro a proti otevřenosti stran lze považovat za argumenty ve prospěch či v neprospěch vnitrostranické demokracie. V rámci odborné debaty je řešena především otázka, jak moc by politické strany měly být otevřené, tedy jaký by měl být rozsah vnitrostranické demokracie. Najít vhodnou míru je náročné, škodlivá je však pro strany jak přílišná uzavřenost, tak přílišná otevřenost.

Jedním ze základních argumentů proti přílišné otevřenosti stran je ohrožení přežití strany jako organizace a ohrožení její konkurenceschopnosti. Je-li strana otevřená, její vnitřní problémy a konflikty se dostávají na veřejnost a mohou být použity jako zbraň politickými konkurenty. Dalším argument souvisí s předpokladem, že pro demokratické

fungování systému není nutné, aby byly jednotlivé organizace příliš vnitřně demokratické. Jistá míra oligarchizace je vlastní každé organizaci, navíc ve straně nemůže symbioticky působit oligarchický prvek a vnitrostranická demokracie (Ondráčka, 2006: 21-22). Tvrzení, že jakékoliv organizace (nejen politické strany) přirozeně tendují k oligarchizaci, je základním předpokladem tzv. železného zákona oligarchie Roberta Michelse. Příčinou je sklon řadového členstva k apatii a tím pádem i jeho ochota přijímat podřízené postavení ve vztahu k leaderovi. Lidé ve vedení dané organizace navíc disponují lepší odbornou a organizační vybaveností než řadoví členové a je proto přirozené, že právě oni jsou příslušníky elity. Pro úplnost je potřeba dodat, že Michelsovy závěry byly kritizovány za to, že k nim došel na základě zkoumání jedné politické strany (Sociálnědemokratické strany Německa) v konkrétním časovém období (Heywood, 2008: 324-325). Argumenty ve prospěch otevřenosti stran souvisí hlavně se zhoršujícím se vnímáním stran a politiky obecně veřejností. Je-li fungování stran neprůhledné, dochází k vytváření negativního názoru veřejností na politiku. Zvyšování otevřenosti stran by tak mohlo být nástrojem, jak obnovit důvěru lidí v politické strany i politiku (Ondráčka, 2006: 23).

Susan Scarrow se snaží nalézt rovnováhu mezi dvěma extrémny – přílišnou uzavřeností a přílišnou otevřeností stran. Klade si otázku, zda, a popřípadě do jaké míry musí být strany vnitřně demokratické za účelem podpory demokracie v rámci širší společnosti. Strana by měla být natolik vnitřně demokratická, nakolik jí to bude užitečné, to především znamená, že se jí na kandidátky podaří umístit kandidáty, kteří skutečně odrážejí preference jejích voličů. Uzavřenost stran může vést k opaku, přílišná otevřenost zase k nežádoucímu ředění síly vedení strany, které by mohlo ztratit schopnost plnit to, co voličům slíbilo. Podle názoru některých politických analytiků jsou nejaktivnější členové strany extrémnější ve svých politických názorech než většina voličů a podporovatelů. Maximalizace vlivu členů zavedená v rámci demokratizačních reforem by mohla snížit volební úspěch strany, protože ta by se posunula k vyhraněnějším politickým postojům a opustila by umírněné pozice, které jsou schopné přitáhnout názorově širší spektrum voličů.

Za příklad strany s příliš vysokou mírou otevřenosti dává Scarrow Německou stranu Zelených, která již po svém vzniku zavedla od tehdejší praxe značně odlišný organizační styl založený na tom, že vysoce postavení funkcionáři strany byli podřízeni řadovému členstvu. Jedním z projevů snahy o co největší otevřenost bylo umožnění účastnit se stranických schůzí všem podporovatelům strany, nikoliv pouze členům.

Strana tedy zavedla pravidla, která ji otevírala směrem k vlastnímu členstvu i měrem k veřejnosti. Postupem času však Zelení začali demokratizaci omezovat, a to hlavně posílením postavení delegátů na úkor řadových členů. Podporovatelé, kteří nebyli členy strany, byli z rozhodovacích procesů postupně zcela vyloučeni (Scarrow, 2005: 3-5).

1. 3. POZITIVNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA PRINCIPŮ VNITROSTRANICKÉ DEMOKRACIE

V moderním demokratickém zřízení jsou politické strany nahlíženy jako autonomní instituce oddělené od státu. Demokratický parlamentarismus však pro své fungování politické strany a jejich soutěž potřebuje, a aby se nevystavil nebezpečí že bude ohrožen stranami které nerespektují principy na nichž je systém založen, musí jejich činnost do jisté míry regulovat. Otázkou je míra regulace, protože funkčnost parlamentarismu může omezovat příliš silná regulace i její absence (Outlý, 2003: 10).

Veřejná regulace politických stran je tedy klíčovým rozměrem vztahu mezi státem a stranami. Spadá sem regulace aktivit stran, financování, organizace nebo ideologie. Podle Katze dochází v posledních letech ke zvýšené regulaci politických subjektů ze strany státu. Míra této regulace podle něj dalece přesahuje to, co by bylo přijatelné pro soukromou firmu v liberální společnosti (Katz dle van Biezen – Kopecký, 2007: 239). V první polovině 20. století nebyla regulaci politických stran věnována téměř žádná pozornost. K obratu došlo postupně po skončení 2. světové války, kdy došlo k uznání významu politických stran pro fungování liberální demokracie. Konstitucionalizace stran tak představuje důležitý prvek ve vztahu stát – strany, který vypovídá o pojetí demokracie, v němž jsou strany vnímány jako nezbytné (van Biezen – Kopecký, 2007: 240).

Počet zemí kde jsou strany nějakým způsobem uzákoněny se neustále zvyšuje, což přímo souvisí hlavně s poslední vlnou demokratizace na začátku 90. let, kdy došlo k pádu Sovětského svazu. Týká se to proto zejména bývalých satelitů SSSR včetně České republiky a dalších zemí střední a východní Evropy, ale také některých států Blízkého východu (například Jemen, Jordánsko nebo Alžírsko) a jižní Ameriky (například Bolívie, Brazílie) (Karvonen, 2007: 440-441).

Rozsah aspektů, kterých se regulace politických stran týká, negativně koreluje s mírou demokracie v dané zemi. Zatímco země nedemokratické rozsáhle omezují aktivity stran, země s demokratických zřízením regulaci směřují spíše k vnitřní organizaci stran (Karvonen, 2007: 445). Rozdíly v regulaci tedy existují mezi státy demokratickými a

nedemokratickými, ale i mezi státy s demokratickým zřízením. Klíčové je, kterých aspektů fungování stran se regulace týká. Zároveň se však s otázkou regulace – v demokratických státech – nelze vypořádat pouze konstatováním, že strany regulované buď jsou, a nebo nejsou. V míře regulace a způsobu jejího zaměření se odráží také historická zkušenost států s nedemokratickými režimy. Obecně však platí, že některé atributy právní úpravy jsou velmi podobné – to se týká požadavků na registraci stran, stanovení právního statusu stran nebo regulace financování.

Země s dlouhou liberální demokratickou tradicí – typickým příkladem je Velká Británie – méně (nebo vůbec) regulují interní rozhodovací procesy. Regulace stran ve smyslu podpory prvků vnitrostranické demokracie je ve Velké Británii vnímána spíše jako zásah do občanské společnosti (Gauja, 2006: 3). Britský zákon o politických stranách, volbách a referendech (Political parties, Elections and Referendums Act 2000) přijatý v roce 2000 se v oblasti politických stran soustředí téměř výhradně na jejich financování (Karvonen, 2007: 450). Opačným příkladem je Německo, kde existuje komplexní zákonná úprava politických stran. Ta je produktem historické zkušenosti s nacistickým režimem a rozsáhle reguluje nominační proces kandidátů, financování stran a další aspekty související s vnitrostranickou demokracií (Gauja, 2006: 3-4). Regulace se v Německu týká jednotlivých orgánů stran na všech úrovních, upravuje některé jejich pravomoci a složení, funkční období, způsob rozhodování, a zmiňuje také práva členů (Šimíček, 1996: 107).

1. 3. 1. POZITIVNĚPRÁVNÍ ÚPRAVA PRINCIPŮ VNITROSTRANICKÉ DEMOKRACIE V ČR

V České republice zákon č. 424/ 1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích uvádí, že vznikat a vyvíjet činnost nemohou strany, které nedisponují demokratickými stanovami nebo demokraticky ustanovenými orgány³. Článek 5 Ústavy České republiky vyzývá strany k respektu základních demokratických principů⁴. Na nedostatečné zakotvení požadavku na dodržování demokratických principů v českých stranách poukázal Vojtěch Šimíček. Podle něj je současné zákonné vymezení pouze rámcové, a vágní pojmy jako „demokratické stanovy“ a „demokraticky ustanovené orgány“ bez bližší specifikace ponechávají stranám značný manévrovací prostor. Dokud nejsou požadavky na dodržování principů vnitrostranické demokracie

3 Ust. § zákona č. 424/ 1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích.

4 čl. 5 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

formálně zakotveny v právním řádu, jedná se pouze o obecné principy, které ale nejsou žádným způsobem vymahatelné (Šimíček, 1996: 166-107). Na rozdíl například od Španělska, Německa nebo Portugalska tedy není požadavek respektu vnitrostranické demokracie v Ústavě ČR ani jiných zákonech explicitně zakotven (Kokeš, 2012: 121).

Šimíček varuje před možnými negativními dopady, které mohou být výše popsanou právní situací způsobeny. Docházet může pouze k formalistickému přezkumu požadavků které stanovuje zákon nebo ke svévolnému jednání Ministerstva vnitra, protože výklad požadavku na demokratické stanovy nebo demokraticky ustanovené orgány může být velmi rozdílný neexistují-li žádné zásady, jak jeden nebo druhý požadavek změřit (Šimíček, 1996: 107).

Vzhledem k absenci zákonné úpravy nominačního procesu v ČR je třeba zaměřit se na otázku, nakolik mohou voliči zasáhnout do pořadí na kandidátní listině a ovlivnit tak, kdo získá mandát. Odpověď poskytuje právní úprava preferenčního hlasování a možnost panašování ve volbách, které se konají podle poměrného volebního systému (Rigel, 2013: 26).

Vzhledem k tomu, že se v této práci soustřeďuji výhradně na parlamentní volby, zabývat se budu pouze udělováním preferenčních hlasů, protože panašování je možné pouze v komunálních volbách. Preferenční hlasování upravuje zákon č. 247/ 1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky, který vymezuje, že na hlasovacím lístku může volič zakroužkováním pořadového čísla maximálně u čtyř kandidátů vyznačit, kterého kandidáta preferuje⁵. Právní úprava pasivního volebního práva a překážek volitelnosti stanovuje základní podmínky které musí splňovat každá osoba, která se chce ucházet o místo na kandidátce kterékoliv strany (Rigel, 2013: 26).

Ústava České republiky v článku 19 stanovuje, že do Poslanecké sněmovny může být zvolen občan České republiky který disponuje aktivním volebním právem a dosáhl věku 21 let⁶. Co se týče překážek volitelnosti, jedná se zejména o neslučitelnost funkce poslance s jinými veřejnými funkcemi⁷. To, že uchazeč o kandidaturu zákonným požadavkům vyhovuje však ale nemusí znamenat, že bude moci za vybranou politickou stranu kandidovat. Strany totiž kladou některé další požadavky (kandidovat například může pouze osoba která je po určitou dobu členem dané strany), které stejně jako procesy související s nominací upravují ve svých Stanovách a některých vnitrostranických normách.

5 Ust. § 39 zákona č. 247/ 1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky.

6 Čl. 19 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

7 Čl. 22 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

1. 4. ANALYTICKÝ RÁMEC HAZANA A RAHATA PRO VÝBĚR KANDIDÁTŮ

Průběh předvolební kampaň, volby nebo povolební vyjednávání jsou aspekty politického života, které se nachází v centru pozornosti veřejnosti i médií. Výběr kandidátů politickými stranami je však většinou mimo veřejnou kontrolu, i když se jedná o klíčovou součást politického procesu s dalekosáhlými důsledky. Kvalita kandidátů – z nichž jsou vybíráni členové zákonodárského sboru – rozhoduje o kvalitě přijímané legislativy a o politickém směřování státu (Lundell, 2004: 25-26).

Základní postup pro analýzu procesu výběru kandidátů popsali G. Rahat a R. Y. Hazan v roce 2001 v článku *Candidate Selection Methods: An Analytical Framework*. Svůj analytický rámec pak rozšířili v knize *Democracy within Parties: Candidate Selection methods and their political consequences* z roku 2010. Autoři poukazují na to, že proces výběru kandidátů je v politické vědě nedostatečně probádaným tématem což je mimo jiné způsobeno i nízkou přístupností k empirickým datům. Výběr kandidátů je přitom jednou ze základních funkcí politických stran v pluralitním systému, která zároveň strany odlišuje od jiných typů organizací. Význam, jaký pro strany výběr kandidátů má, dokládá i konfliktní potenciál tohoto procesu. Stát se kandidátem je pro většinu členů strany základním cílem, protože je -li kandidát ve volbách úspěšný, značně se zvyšuje jeho šance, že získá nějakou významnou funkci v exekutivě anebo ve vedení parlamentu (Hazan – Rahat, 2010: 6-9).

Analytický rámec Hazana a Rahata spočívá v zodpovězení čtyř dílčích otázek:

1. Kdo může být vybrán jako stranický kandidát ? Pro posouzení metody výběru kandidátů je třeba nejprve zjistit, jaký je profil osob, které strana nominuje jako kandidáty. To znamená, zda na uchazeče o kandidaturu klade nějaké požadavky a pokud ano, jak moc jsou přísné.
2. Kdo kandidáty vybírá ? Tato otázka se zaměřuje na selektorát, tedy orgán, jehož úkolem je vhodné kandidáty vybrat. Důležité je, jaký je rozsah tohoto orgánů a jeho podoba.
3. Kde jsou kandidáti vybíráni ? Zde je řešena decentralizace výběru kandidátů, a to z hlediska decentralizace teritoriální (úroveň místní až celostátní) a sociální či korporátní (zajištění reprezentace určitých sociálních skupin).
4. Jakým způsobem probíhá nominace kandidátů ? Autoři připouští dva mechanismy – jmenování, nebo volbu.

Předmětem analýzy je vždy jedna konkrétní politická strana v určité zemi a v daném časovém období (Hazan – Rahat, 2010: 24).

1. 4. 1. KDO MŮŽE BÝT KANDIDÁTEM STRANY: KANDIDATURA

V prvé řadě je při zkoumání nároků stran na uchazeče o kandidaturu potřeba oddělit požadavky státu stanovené zákonem a požadavky stran. Vzhledem k tomu, že požadavky státu jsou v demokratických zemích velmi podobné, je potřeba zaměřit se na požadavky, které si stanovují jednotlivé strany. Mezi nejčastější restriktce státu patří věková hranice, státní příslušnost, trvalé bydliště nebo neslučitelnost s dalšími veřejnými funkcemi. Možnost kandidovat většinou nemají také lidé duševně nemocní nebo odsouzení za spáchání trestného činu (Hazan – Rahat, 2010: 21-23).

Méně častý, avšak neobvyklý je požadavek na dodržení kvót. Stát může po stranách vyžadovat, aby určité procento kandidátů tvořila některá genderová, etnická, sociální, anebo jinak definovaná skupina u níž se předpokládá, že by jí v případě neexistence kvót hrozila diskriminace nebo nedostatečná reprezentace na parlamentní půdě. Příkladem je Belgie, kde genderová kvóta určila, že na kandidátce každé strany musí být stejný počet kandidátů mužského a ženského pohlaví a zároveň nesmí být první dvě místa kandidátky obsazena osobami stejného pohlaví. Pokud některá strana tyto požadavky nesplní, nemůže svoji kandidátní listinu zaregistrovat u příslušného úřadu. Principiálně podobným modelem je vyhrazení parlamentních křesel pro určitou skupinu osob (Ashiagbor, 2008: 7). Státem stanovené požadavky tvoří jakési minimum, které musí splňovat každý potenciální kandidát. Protože státem stanovené restriktce platí pro všechny strany ve stranickém systému dané země, nemají pro účely analýzy v podstatě žádnou vypovídající hodnotu.

Omezení uplatňovaná vůči uchazečům o kandidaturu politickými stranami jsou určujícími prvky které umožňují klasifikovat kandidaturu na kontinuu inkuzivity a exkluzivity. Na jednom konci kontinua se nachází inkuzivní pól. V praxi představuje stav, kdy se kandidátem může stát příslušník širší veřejnosti. Inkuzivnímu pólu se blíží většina států USA. O kandidátech rozhodují všichni oprávnění voliči a zároveň se každý volič může stát kandidátem. Inkuzivita znamená otevřenost stran vůči kandidátům ve smyslu nízkého počtu požadavků. Otevřenost vůči kandidátům může být strategií strany, jejímž primárním zájmem je úspěch v konkrétních volbách a proto je otevřená každému zájemci o kandidaturu, který má potenciál přinést straně hlasy (Hazan – Rahat, 2010: 19-20). Mezi standardní požadavky stran, které nebrání jejich přiřazení k inkuzivnímu pólu se řadí splnění zákonných požadavků na kandidaturu, minimální doba členství (většinou se pohybuje v řádu měsíců až dvou let), pravidelné hrazení členských příspěvků, podpora určitého počtu spolustraníků vyjádřená ve většině případů

písemným doporučením, a absence členství v jiné politické straně (Ashiagbor, 2008: 13). Exkluzivní pól kontinua naopak značí velké množství požadavků na kandidáty. Typickým příkladem je belgická Socialistická strana na konci šedesátých a v první polovině sedmdesátých let. Socialistický kandidát musel být členem strany alespoň pět let před konáním primárních voleb, musel být pravidelným předplatitelem stranického tisku, dále bylo žádoucí aby jeho děti studovaly spíše na veřejných než katolických školách a aby potomci i manželky navštěvovaly ke straně přidružené ženské a mládežnické organizace (Obler dle Hazan – Rahat, 2010: 20).

Zvláštní skupinu kandidátů tvoří funkcionáři, tedy lidé, kteří již prošli jednou či vícekrát volbami, určitou veřejnou funkci již vykonávali a kandidují opakovaně. Hazan a Rahat nazývají kandidaturu tohoto typu lidí jako garantovanou. Strany často přijímají jejich kandidaturu automaticky, protože úspěšný funkcionář již jednou požadavky splnil a není třeba je vyžadovat znovu. Proč pro tento typ kandidátů platí mírnější požadavky než pro ostatní? Je-li někdo politickým matadorem, jako kandidát se již osvědčil a strana proto předpokládá, že bude mít ve svém volebním obvodu silnou podporu voličů a využije proto potenciál volbami prověřeného kandidáta.

Autoři se však přiklání k variantě, že by všichni kandidáti měli mít stejné podmínky, protože pokud za strany kandidují stále ti samí lidé, může strana navenek působit příliš zkosnatěle. Dalším nežádoucím účinkem pak může být demotivace mladých a méně zkušených uchazečů o kandidaturu (Hazan – Rahat, 2008: 27-28).

Obecně platí, že jednoznačně jsou dány pouze požadavky státu. Strany se při výběru kandidátů mohou řídit pouze svými formálními pravidly a stanovenými objektivními kritérii, nebo naopak nepsanými pravidly, případně kombinací obou možností. Kromě výše zmíněných formálních pravidel u nichž lze rozlišit jejich přísnost je třeba neopomenout také nejrůznější neformální a subjektivní podoby prověřování kandidátů. Nejčastěji se jedná o dotazníky a pohovory, při nichž selektorát zjišťuje, jak je kandidát aktivní v rámci stranické činnosti, jaké má politické dovednosti (například získávání finančních prostředků pro stranu, schopnost vést kampaň) a jakými interpersonálními dovednostmi disponuje (Ashiagbor, 2008: 15-17).

Například v britské Konzervativní straně nejsou formálně definována kritéria způsobilosti pro kandidáty (kromě splnění zákonných požadavků), některé stranické publikace určené širší veřejnosti však uvádí krátký seznam vlastností a dovedností jimiž by měl disponovat každý, kdo se chce stát kandidátem. Konzervativci upřednostňují kandidáty s akademickým vzděláním, a komunikačními a vůdčími dovednostmi.

Výhodou je též schopnost vést předvolební kampaň. Strana si sama určila také kvóty – alespoň 50% kandidátky musí tvořit ženy a 10% etnické menšiny (Ashiagbor, 2008: 37). O něco přísnější jsou britští labouristé, kde kandidátem může být osoba která je členem strany alespoň 1 rok a která je členem některé odborové organizace, přičemž tuto organizaci podpořila finančním příspěvkem. I labouristé se u svých kandidátů zajímají o jejich další schopnosti a dovednosti.

1. 4. 2. KDO KANDIDÁTY VYBÍRÁ: SELEKTORÁT

Změny a reformy metod výběru kandidátů jsou reakcí na dění ve třech úrovních stranické politiky. První úroveň je vnitrostranické dění, kde dochází k boji o podíl na moci mezi frakcemi i jednotlivci. Iniciátory změn jsou v tomto případě příslušníci určité frakce, jejichž cílem je zlepšit své postavení ve straně a získat více vlivu nad výběrem kandidátů.

Druhou úrovní je volební boj. Změny jsou prováděny s cílem zlepšit postavení celé strany vůči konkurenčním politickým stranám. Ke změně v této úrovni dospěje nejčastěji strana která ve volbách neuspěla, a která se na prohru rozhodne reagovat reformou metody výběru kandidátů, jenž by měla napříště zajistit výběr kvalitnějších a pro veřejnost zajímavějších lidí.

Třetí úrovní je politický systém, tedy prostředí, v němž strany vyvíjí činnost. Ke změně metody výběru kandidátů v tomto případě nepřistupují strany přímo z vlastního rozhodnutí, ale jsou k ní tlačeny sociálním, kulturním a technologickým vývojem. Například současný trend přijímání inkluzivnějších metod výběru kandidátů je reakcí stran na dlouhodobější proces ztráty zájmu veřejnosti o politiku a snižující se důvěru v politické strany.

Stejně jako u požadavků na kandidáty i zde je použito kontinuum, kde je pět základních typů selektorátu. Směrem od největší inkluzivity k největší exkluzivitě jsou to tyto typy: voliči, členové strany, delegáti strany, elita strany, leader strany. V analytické části této práce však budou na inkluzivním pólu členové stran a nikoliv voliči, protože ti se nachází mimo strany a tím pádem i mimo vnitrostranickou demokracii. Ve všech těchto pěti kategoriích existují další podtypy. Ty vychází z konkrétní podoby selektorátu – z toho, kolik osob ho tvoří, zda je selektorát jeden nebo jich je více, a jaký mají vliv. Všechny tyto okolnosti danou kategorii selektorátu již umístěnou na kontinuu inkluzivita – exkluzivita posouvají blíže k jednomu nebo druhému pólu.

Příkladem inkluzivní je selektorát tvořený všemi oprávněnými voliči, což je případ většiny států USA. Příkladem extrémní inkluzivní je Kanada, kde jsou do výběru kandidátů zahrnuti nejen voliči, ale i imigranti, kteří ještě nezískali kanadské občanství (Hazan – Rahat, 2010: 33-37).

Pokud je selektorát tvořen členy strany a voliči s tím, že konečné rozhodnutí činí členové, jedná se o typ selektorátu tvořený členy, avšak vzhledem k zapojení voličů a tím pádem vysokému stupni otevřenosti je tento typ selektorátu blíže kategorii nacházející se na inkluzivním pólu kontinua, to znamená kategorii selektorátu tvořeném voliči. Čistým typem selektorátu v kategorii členů jsou uzavřené stranické primárky, typické pro strany v Evropě, včetně těch v České republice. Blíže ke kategorii stranických delegátů, tedy blíže k exkluzivnímu pólu posouvá členský typ selektorátu stav, kdy členové sice mají dominantní roli, ale nejsou jediným selektorátem. Typickým příkladem je tzv. vícestupňový typ selektorátu (Hazan – Rahat, 2010: 42). Jeho mechanismus spočívá v tom, že kandidáti projdou postupně výběrem více než jednoho selektorátu, přičemž postupně jsou vyřazováni nevhodní kandidáti. Zde je namístě soustředit se zejména na selektorát, který provádí konečný výběr. Vícestupňový typ selektorátu využívají například britští konzervativci.

Selektorát tvořený stranickými delegáty – tedy voleným orgánem strany – se nachází uprostřed kontinua, nicméně i v této kategorii záleží na jeho dalších charakteristikách, které tento typ selektorátu posouvají spíše k inkluzivitě nebo exkluzivitě. Záleží zejména na způsobu volby delegátů a také jejich počtu. Pokud jsou členové selektorátu voleni přímo, blíží se spíše k inkluzivitě, pokud nepřímou, pak spíše k exkluzivitě (Hazan – Rahat, 2010: 36). Stejný princip platí i o počtu delegátů. Čím je delegátů méně, tím exkluzivnější selektorát je. Ještě blíže k exkluzivnímu pólu má tzv. smíšený typ selektorátu, kde většinu kandidátů vyberou delegáti, ale několik jich vybere další orgán strany, většinou početně velmi malý, případně leader strany (Hazan – Rahat, 2010: 45). Principem smíšeného selektorátu je, že jsou kandidáti vybíráni několika selektoráty zároveň, ale liší se jejich síla při rozhodování (Hazan – Rahat, 2010: 37). Smíšený typ selektorátu v kategorii stranických delegátů využívaly například některé velké strany v Kostarice, kde většinu kandidátů vybírali straniční delegáti, ale někteří byli nominováni leaderem strany.

Dalším typem selektorátu je stranická elita. Do této kategorie spadají všechny stranické orgány, komise nebo výbory zřízené výhradně za účelem výběru kandidátů. Tento selektorát je charakteristický tím, že jej tvoří velmi úzký okruh lidí z řad vedení strany.

Obvykle je jeho součástí i leader. Příkladem strany s takto vysoce exkluzivním selektorátem je izraelská ultraortodoxní strana Šas, kde kandidáty vybírá a jejich pořadí na kandidátce určuje orgán tvořený několika málo rabíny (Hazan – Rahat, 2010: 45-47). Exkluzivní pól představuje selektorát tvořený leaderem strany. V této kategorii není příliš prostoru pro posun k inkluzivitě, nicméně existují různé modely tohoto typu selektorátu, které lze označit jako exkluzivní, anebo čistě exkluzivní. Záleží na tom, zda kandidáty vybírá leader zcela sám (případ čisté exkluzivity), anebo zda při výběru spolupracuje s dalšími osobami z vedení strany, které hrají většinou roli poradců. Příkladem může být italská strana Forza Italia, kde v 90. letech z pozice zakladatele a leadera strany vybíral kandidáty Silvio Berlusconi, ale ve spolupráci se stranickými představiteli regionů (Thiébauld dle Hazan – Rahat, 2010: 47). Příkladem čisté exkluzivity byla izraelská aškenázská ultraortodoxní strana Degel ha-Tora, kde v letech 1988 – 1996 kandidáty vybíral a jejich pořadí určoval výhradně rabbi (Hazan – Rahat, 2010: 47).

Na proces výběru kandidátů je třeba nahlížet komplexně, nelze hodnotit míru vnitřní demokracie na základě analýzy pouze jednoho článku tohoto procesu. Dobrým ilustračním příkladem jsou dimenze selektorátu a kandidatury. Jsou-li strany inkluzivní v požadavcích na kandidáty, ale zároveň jsou kandidáti vybíráni vysoce exkluzivním nebo čistě exkluzivním selektorátem – v obou případech selektorátem který je pod přímou kontrolou vedení strany (nebo ho samo vedení strany tvoří) – je celý mechanismus velmi centralizovaný. Bez ohledu na otevřenost v jedné dílčí části proto nelze takový proces označit za otevřený. Platí to i naopak – příkladem je již zmíněná belgická Socialistická strana na přelomu 60. a 70. let minulého století. Vysoká exkluzivita platila v dimenzi kandidatury, selektorát této strany byl však vyhodnocen jako jeden z nejinkluzivnějších ze všech belgických stran té doby (Obler dle Hazan – Rahat, 2010: 54).

Obecně je současným trendem inkluzivita, tedy dochází ke snižování nároků na kandidáty a ke zvyšování otevřenosti selektorátu. Tento jev souvisí s déletrvající proměnou politiky, která je v kontextu rozlišování stran na levici a pravici méně ideologická (Hazan – Rahat, 2010: 54).

1. 4. 3. KDE JSOU KANDIDÁTI VYBÍRÁNI: DECENTRALIZACE

Většina politických vědců zabývajících se procesem výběru kandidátů zahrnuje do svých analýz decentralizaci pouze v teritoriálním slova smyslu, tedy jako ukazatel, jaký

vliv při výběru kandidátů deleguje celostátní úroveň na úroveň teritoriálně nižší (regionální, okresní, místní).

Jedním z nejznámějších autorů, který se zabýval decentralizací ve výběru kandidátů je Krister Lundell. Ten provedl klasifikaci výběru kandidátů které vyhodnotil na kontinuu decentralizace – centralizace, přičemž decentralizaci chápe pouze teritoriálně, tedy zajímá ho výhradně místo, kde výběr probíhá. Decentralizovaný pól kontinua podle Lundella představuje výběr kandidátů na místní úrovni provedený místní výběrovou komisí anebo primárkami otevřenými všem členům strany. Nejvyšší mírou centralizace se naopak vyznačuje výběr provedený leaderem strany, národním výběrovým orgánem a nebo primárkami na národní úrovni (Lundell, 2004: 31).

Hazan a Rahat chápou pojem decentralizace ve dvou dimenzích. Jednou je teritoriální, druhou pak sociální nebo korporátní. Sociální nebo korporátní decentralizace znamená zajištění reprezentace těm skupinám, které nejsou definovány teritoriálně, jako například ženám, odborovým organizacím a nebo menšinám. Například v britské labouristické straně ve 2. polovině 50. let kontrolovaly odborové organizace, které jsou se zmíněnou stranou dodnes silně propojené, jednu pětinu míst na kandidátce a jednu třetinu zákonodárců. Silné postavení měly různé zájmové skupiny i v Belgii, kde hrály při výběru kandidátů velmi důležitou roli a nebo v tomto procesu zastávaly monopolní postavení (De Winter dle Hazan – Rahat, 2010: 56).

V rámci sociální nebo korporátní decentralizace levicově orientované strany inklinují spíše k zajištění reprezentace zástupců odborů, pravicové strany k reprezentaci sdružení podnikatelů nebo zemědělců.

I pro analýzu míry decentralizace lze použít kontinuum. Pokud se o kandidátech rozhoduje na celostátní úrovni strany, jedná se bez ohledu na konkrétní podobu selektorátu (počet členů selektorátu, síla selektorátu v rámci stranické hierarchie) o centralizovaný výběr. Celostátní úroveň je centralizovaným pólem kontinua, a to v rámci sociální i teritoriální decentralizace. Na opačném pólu se tudíž nachází místní úroveň, následuje okresní a regionální (též krajská). V závislosti na tom, jak velká část kandidátní listiny podléhá pravidlům o zastoupení určité sociálně definované skupině osob, je možné rozlišit míru decentralizace sociální (či korporátní). Pokud je dané skupině osob nebo korporaci na kandidátce vyhrazeno vysoké procento míst, jedná se o vysokou sociální a/ nebo korporátní decentralizaci (Hazan – Rahat, 2010: 57).

O decentralizovaný výběr kandidátů se v pojetí Hazana a Rahata jedná, pokud výběr kandidátů probíhá teritoriálně na místní úrovni a sociálně či korporátně na úrovni

sociálních skupin (Hazan – Rahat, 2010: 56). Pro zajištění územní a sociální reprezentace prostřednictvím decentralizace existují dva typy mechanismů. První spočívá ve zřízení samostatného nominačního obvodu, kde se kandidáti i selektorát identifikují se shodnou sociální skupinou, organizací nebo specifickými zájmy určité lokality. Druhým mechanismem je vyhrazení určitého počtu míst na kandidátce pro kandidáty, kteří reprezentují výše uvedené (Hazan – Rahat, 2010: 66).

Obecně platí, že vyšší decentralizace umožňuje větší otevřenost při výběru kandidátů, nicméně není zárukou účasti všech členů. Oba extrémny – přílišná decentralizace i přílišná centralizace – mohou straně přinášet problémy. Vysoká míra decentralizace vede k absolutní ztrátě kontroly vedení strany nad jednotlivými teritoriálně nižšími organizacemi. Jistá míra autonomie jistě nižším úrovním strany při procesu výběru kandidátů náleží a je žádoucí, je ale potřeba udržet rovnováhu mezi zájmy centra a nižšími organizacemi, protože přílišná decentralizace může vést k útlumu stranické disciplíny. V některých stranických organizacích pak může docházet k tomu, že členové, kteří jsou názorově extrémnější než voliči strany, nominují jako kandidáty osoby, jejichž názory se značně rozcházejí s názory voličů. Naopak přílišná centralizace může vést k demotivaci a pasivitě nižších úrovní strany pokud příliš často dochází k tomu, že centrální úroveň vetuje kandidáty nominované regionálními nebo nižšími organizacemi (Ashiagbor, 2008: 9-10).

1. 4. 4. ZPŮSOB NOMINACE KANDIDÁTŮ: JMENOVÁNÍ NEBO VOLBA

Způsob nominace kandidátů může mít dvě základní podoby – jmenování, volbu, a nebo se může jednat o kombinaci obou možností. Stejně jako v předchozích dimenzích analytického rámce i zde používají autoři kontinuum s inkluzivním a exkluzivním pólem.

Způsob nominace kandidátů lze do určité míry odvodit od počtu členů selektorátu. Je-li selektorát tvořen pouze osobou leadera, pak nominace má podobu jmenování. Pokud je selektorát tvořen více než jednou osobou, pak jsou stranám dostupné obě možnosti. Čím širší selektorát je, tím je pravděpodobnější, že nominace bude probíhat volbou. Případy, kdy dochází k nominaci čistým jmenováním – tedy jmenováním leaderem strany – jsou čím dál vzácnější, což souvisí s trendem zvyšování inkluzivity selektorátu. K nominaci kandidátů leaderem dochází ve stranách, které jsou typické přítomností charismatického leadera, který disponuje přirozenou autoritou. Příkladem mohou být některé izraelské ultraortodoxní strany, v nichž rozhodující moc leadera je výsledkem tradiční hierarchie.

Jmenování kandidátů leaderem strany je exkluzivním pólem kontinua, inkluzivním pólem je nominace kandidátů volbou. Mezi oběma póly se nachází nejrůznější varianty kombinace obou možností nominace.

Pokud strany používají nominaci prostřednictvím volby, je třeba odlišit použitý volební systém a počet konaných kol. Pokud je volba jednokolová, všichni kandidáti jsou vybráni najednou. Ve vícekolovém systému je výběr postupný, navíc umožňuje selektorátu udržet si určitou kontrolu nad složením kandidátní listiny.

Pokud strana zvolí nominaci volbou, může si vybrat z celé škály volebních systémů. Je však třeba zdůraznit, že za volbu nelze považovat proces, kdy je předem dohodnutá kandidátka hlasováním pouze ratifikována. Principem nominace pomocí volby je, že volebním mechanismem projdou všichni kandidáti. Pokud strana zvolí většinovou volbu, pak mají hlasující k dispozici tolik hlasů, kolik je kandidátů. Vítěz se zjišťuje porovnáním počtu získaných hlasů, přičemž vítězem se stává kandidát, který hlasů obdržel nejvíce. Pokud jsou volební obvody vícemandátové, určuje počet získaných hlasů zároveň i umístění na kandidátce. Soutěží-li deset kandidátů o šest míst na kandidátce, pak se na ní umístí šest kandidátů s nejvyšším počtem hlasů s tím, že kandidát s nejvyšším počtem získaných hlasů obsazuje první místo, a kandidát se šestým nejvyšším počtem hlasů obsazuje šesté místo na kandidátce. Většinové systémy mají více variant, například dvoukolovou volbu a nebo systém alternativního hlasování, kde selektorát určuje pořadí kandidátů pomocí udělování preferencí. Mezi další volební systémy používané pro nominaci kandidátů volbou patří systémy semi-většinové a semi-proporční (také známý jako systém omezeného hlasování), nebo proporční (Hazan – Rahat, 2010: 73 -77).

1. 5. ČLENSTVÍ VE STRANĚ

Pro zhodnocení míry vnitrostranické demokracie v oblasti členství jsou určující pravidla nastavená politickými stranami, která se týkají podmínek vzniku členství, přijímacího procesu, podmínek a procesu vyloučení ze strany a mechanismy umožňující odvolání členům nebo uchazečům o členství proti rozhodnutí strany. Pro provedení analýzy je třeba zodpovědět tyto otázky:

1. jaké jsou požadavky na zájemce o členství ve straně. Míra přísnosti a množství požadavků umožňují určit, zda je charakter členství spíše inkluzivní nebo exkluzivní.
2. jaká je podoba selektorátu, který členy vybírá, kolik orgánů se na přijímacím procesu podílí, jak dlouhý přijímací proces je a jaké zahrnuje procedury. Důležitou otázkou je,

jak moc je proces přijímání nových členů centralizovaný, to znamená, zda centrum strany deleguje pravomoc přijímat členy na některé nižší orgány což je chápáno jako projev otevřenosti, nebo zda si tuto pravomoc ponechává a celý proces je proto vysoce centralizovaný a kontrolovaný, značící nedůvěru k nižším stranickým orgánům i k zájemcům samotným (Kopeček – Svačinová, 2015: 185-188).

3. zda mají uchazeči o členství a nebo členové možnost bránit se proti rozhodnutí strany odvoláním. V případě uchazeče jde o odvolání proti rozhodnutí o nepřijetí, v případě členů jde o odvolání proti rozhodnutí o vyloučení ze strany.

4. za co může být člen strany vyloučen, jak konkrétně jsou podmínky pro vyloučení definovány (přílišná vágnost ve formulaci podmínek pro vyloučení může stranám sloužit jako nástroj pro zbavení se nepohodlných členů) a kdo o vyloučení člena rozhoduje.

1. 6. VOLEBNÍ SJEZDY

Volební sjezdy jsou pro zkoumání vnitrostranické demokracie důležitou událostí hlavně ve dvou bodech – způsobu, jakým je vybrán předseda strany, a jak jsou vybírání delegáti, z nichž se volební sjezd skládá. Ačkoliv v českých politických stranách není obvykle předseda osobou se skutečnou mocí ve smyslu formálně daných významných pravomocí ale spíše reprezentantem strany navenek⁸, stále se jedná o osobu, která potenciálně může zastávat vysokou politickou funkci. S tím souvisí fakt, že pozici předsedy strany může přirozeně posilovat pozice premiéra nebo leadera opozice (Kopeček – Svačinová, 2015: 198), což se v otázce vlivu na vnitřní chod strany ze strany předsedy projevuje spíše v neformální rovině. Vzhledem ke všem nastíněným okolnostem je třeba znát mechanismus výběru předsedy. Otázka výběru delegátů pak přímo navazuje na výběr předsedy, protože těmi, kdo konečný výběr provádí, jsou právě oni.

1. 6. 1. VÝBĚR PŘEDSEDY STRANY

Předseda strany kumuluje moc a vliv v podstatě ve všech oblastech činnosti strany – legislativní, volební i organizační. Vzhledem k tomuto postavení je třeba zodpovědět otázky týkající se způsobu výběru předsedy strany. William Cross a André Blais vypracovali typologii selektorátu, který předsedu strany vybírá. Svoji typologii zasazují do kontinua s inkluzivním a exkluzivním pólem, přičemž inkluzivní selektorát je tvořen

⁸ S výjimkou předsedy Hnutí ANO Andreje Babiše, jemuž Stanovy strany přisuzují v porovnání s ostatními stranami mimořádně dominantní pozici, která je definovaná pravomocí zastupovat stranu samostatně ve všech záležitostech bez bližší konkretizace (ANO, Stanovy).

všemi oprávněnými voliči a exkluzivní pól představuje selektorát tvořený stranickou elitou. Mezi těmito póly se nachází selektorát tvořený členy strany. Zda se takový selektorát přibližuje spíše inkluzivnímu nebo exkluzivnímu pólu určuje vliv, jaký členové strany na výběr leadera mají. Nejblíže k inkluzivnímu pólu má selektorát tvořený všemi členy, další varianty se postupně přibližují exkluzivnímu pólu : selektorát, v němž členové mohou vyjádřit své preference, ale nemají rozhodující vliv, má dva podtypy. Buď se výběru nějakým způsobem účastní přímo členové, a nebo jsou jejich preference zprostředkovány stranickými delegáty – tento podtyp se blíží k exkluzivitě. Poslední možností, tou nejexkluzivnější, je, že se členové výběru leadera neúčastní vůbec a tento proces má v rukou pouze úzká elita strany (Cross -Blais, 2012: 128-133).

Od 90. let 20. století došlo k posunu v metodách výběru stranických leaderů. Podle politologa Ofera Keniga tento jev souvisí s fenoménem demokratizace uvnitř stran, která se nejvíce projevuje v rozšiřování selektorátu. Strany k demokratizaci přistupují s cílem omezit oligarchické tendence které často proces výběru vedení strany doprovází a umožnit kandidovat širšímu okruhu osob (Kenig, 2008: 240). Kenig definoval několik typů a podtypů selektorátu, které umístil na kontinuum inkluzivity a exkluzivity. Exkluzivní pól kontinua představuje selektorát tvořený členy poslaneckého klubu dané strany. Uprostřed kontinua se nachází selektorát tvořený volenými delegáty, blíže k inkluzivitě má selektorát tvořený členy strany a inkluzivním pólem jsou otevřené primárky, to znamená selektorát tvořený všemi oprávněnými voliči v dané zemi, bez ohledu na jejich stranickou příslušnost. Otevřené primárky pro volbu stranického leadera jsou spíše vzácné, nejčastějším způsobem – alespoň v kontinentální Evropě – je selektorát tvořený stranickými delegáty. Tento model používají i strany v České republice. Výjimečným příkladem otevřených primárek je výběr Romano Prodiho leaderem středolevicového bloku stran L 'Unione v Itálii v roce 2005. Primárních voleb se mohli zúčastnit nejen všichni oprávnění voliči, ale i imigranti, kteří žili na území Itálie alespoň tři roky. Selektorát, který vybíral leadera seskupení tak tvořily více než čtyři miliony voličů (Kenig, 2008: 240-243).

Výběru leadera strany se Kenig věnoval také ve spolupráci s R. Y. Hazanem a G. Rahatem. Autoři zdůrazňují, je třeba zcela oddělit výzkum výběru vedení strany a výzkum výběru kandidátů. Důvodů uvádí několik, jejich společným jmenovatelem je zcela odlišná role leadera v rámci strany. Vedení strany je vybíráno s vědomím, že disponuje rozhodujícími pravomocemi – například navrhuje premiérovi kandidáty na

ministry ze „své“ strany, rozhoduje, zda strana vstoupí do koaliční vlády nebo zda ji opustí. Leader strany disponuje i mnoha neformálními pravomocemi které vyplývají z toho, že tvoří mocenské centrum strany. Typickým příkladem je, že určuje ideologické směřování strany. Níže představený analytický rámec pro výběr leadera strany je principiálně velmi podobný metodice pro výběr kandidátů Hazana a Rahata, s některými dílčími změnami. I zde však k analýze vede zodpovězení čtyř otázek, které se týkají kandidatury, selektorátu, decentralizace a způsobu nominace. V dimenzi kandidatury může být výběr vedení posouzen stejně jako výběr kandidátů z hlediska požadavků na kandidáty, které lze umístit na kontinuum inkluzivita – exkluzivita. Inkluzivní pól představuje stav, kdy kandidovat na leadera může každý oprávněný volič, exkluzivita se vyznačuje velkým množstvím požadavků na uchazeče o kandidaturu. Mezi těmito póly se nachází všechny ostatní varianty, které zahrnují větší či menší sumu požadavků, a posouvají se tak na kontinuu spíše k inkluzivitě či exkluzivitě.

Dimenze selektorátu je nejvíce podobná této dimenzi v analytickém rámci pro výběr kandidátů. Výčet zahrnuje šest typů selektorátu od nejexkluzivnějšího po nejinkluzivnější: leader, stranická elita, poslanecký klub strany, straničtí delegáti, členové strany, voliči. Selektorát tvořený poslanckým klubem je z logiky věci nepoužitelný pro výběr kandidátů, jedná se proto o kategorii kterou lze využít pouze pro výběr vedení strany. Stejně tak autoři upozorňují na to, že se v praxi téměř nevyskytují případy kdy by byl selektorát tvořen pouze leaderem strany a nebo všemi voliči, ačkoliv u druhé možnosti je znám již zmíněný italský příklad z roku 2005.

Decentralizace se v případě výběru vedení omezuje pouze na teritoriální rozměr. Ačkoliv je možné, že se na výběru určitým způsobem podílí teritoriálně nižší úroveň strany, z definice leadera jako celostátního představitele strany je logické, že se jedná o událost, která se odehrává na celostátní úrovni strany. Dimenze způsobu nominace kandidáta nebo kandidátů na vedení strany je v podstatě totožná s touto dimenzí pro výběr kandidátů (Kenig – Hazan – Rahat, 2013).

1. 6. 2. VÝBĚR DELEGÁTŮ SJEZDU

Delegáti s hlasem rozhodujícím jsou klíčovými osobami sjezdu. Svými hlasy rozhodují o základním směru stranické politiky, a schvalují nejrůznější vnitřní dokumenty týkající se vnitřního chodu strany včetně zásadních témat jako jsou pravidla pro výběr kandidátů, nebo změny ve Stanovách. Nejdůležitější rolí delegátů sjezdu je však zvolit nové vedení strany.

Vzhledem k vlivu, jaký delegáti fakticky na vnitřní i vnější podobu strany mají je třeba zjistit, z jakých osob se sjezd skládá. Část delegátů pochopitelně tvoří stranická elita, organizovaná v některém z vrcholných orgánů strany (například předsednictvo, grémium nebo výkonný výbor). Pro účely analýzy je však třeba zaměřit se na to, kdo tvoří druhou část delegátů, to znamená, zda nějakou roli při jejich výběru hraje členská základna, kdo určuje klíč pro jejich výběr – zda centrální orgán nebo zda je tato pravomoc delegována na některou nižší organizaci, v níž jsou delegáti následně vybíráni, nebo zda je nějakým obecně platným klíčem garantována reprezentace zástupců členské základny případně alespoň zástupců stranických orgánů blízkých členské základně na sjezdu.

Ve výsledku jde tedy o to, jestli se sjezd skládá pouze z elity strany a stranických funkcionářů z vyšších organizací, nebo zda na sjezdu mají hlas i osoby z členské základny a je tak zajištěna určitá proporcionalita.

2. ANALÝZA VNITROSTRANICKÉ DEMOKRACIE V ČESKÝCH POLITICKÝCH STRANÁCH

Ve druhé kapitole je provedena analýza výběru kandidátů na základě analytického rámce autorů Hazana a Rahata, analýza členství a volebních sjezdů, tedy výběru předsedy strany a delegátů volebních sjezdů.

2. 1. ANALÝZA VÝBĚRU KANDIDÁTŮ

Analýza se týká výběru kandidátů do voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2013 a probíhá na základě analytického rámce autorů Hazana a Rahata. Předmětem analýzy jsou strany ČSSD, ANO⁹, KDU-ČSL, ODS, TOP 09 a KSČM.

2. 1. 1. KDO MŮŽE BÝT KANDIDÁTEM STRANY: KANDIDATURA

Tabulka 1: Požadavky politických stran na uchazeče o kandidaturu

Strana	Formální požadavky	Neformální požadavky	Nestraníci na kandidátkách
ODS	- členové i nestraníci, není určena minimální doba členství - aktuální výpis z rejstříku trestů (RT), negativní lustrační osvědčení		3 z celkového počtu 343 kandidátů, tj. 0, 87 %
TOP 09	- členové i nestraníci, není určena minimální doba členství - písemný souhlas kandidáta, složení nominačního příspěvku, prohlášení kandidáta že nebyl členem Lidových milicí, StB nebo vojenských zpravodajských služeb		29 z celkového počtu 343 kandidátů, tj. 8, 45 %
ANO	- členové i nestraníci		86 z celkového počtu 341 kandidátů, tj. 25, 22 %
KDU-ČSL	- členové i nestraníci - písemný souhlas navrhovaného s kandidaturou - prohlášení, že kandidát nekandiduje za jinou stranu - doklad o zaplacení nom. příspěvku		59 z celkového počtu 343 kandidátů, tj. 17, 20%
ČSSD	- členové i nestraníci, pro členy podmínka členství alespoň 1 rok - písemný souhlas kandidáta s kandidaturou, čestné prohlášení že kandidátovi není známa		6 z celkového počtu 343 kandidátů, tj. 1, 75%

⁹ ANO je jedinou ze zkoumaných stran, kde informace ze sekundárních zdrojů převažují nad zdroji primárními. Je tomu tak proto, že se s ANO ani přes opakované pokusy nepodařilo navázat kontakt a získat vnitrostranické materiály. V případě ANO jsou proto primárním zdrojem informace z webových stránek strany a Stanov.

	překážka ve volitelnosti, výpis z RT, negativní lustrační osvědčení		
KSČM	- členové i nestraníci - podpis Zásad spolupráce mezi KSČM a poslanci zvolenými na KL KSČM, Čestné prohlášení kandidáta, souhlas s Dohodou o další hmotné podpoře strany	Schopnost veřejně prezentovat program a vést kampaň, profesní znalosti odpovídající práci poslance, zkušenosti z práce v samosprávě nebo zákonodárném sboru, zkušenosti z práce ve stranických funkcích, sebekázeň, přirozená autorita	6 z celkového počtu 343 kandidátů, tj. 17, 78 %

Zdroj: Stanovy politických stran; ČSSD, 2006; KSČM, 2011; Volby. *Volby do PS PČR konané ve dnech 25. - 26. 10. 2013* (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps11?xjazyk=CZ&xv=1&xt=2>, 13. 3. 2016).

Vypracoval: autor

Požadavky na kandidaturu se u zkoumaných stran výrazně neliší. Některé strany (ODS, ČSSD) vyžadují po uchazečích o kandidaturu aktuální výpis z rejstříku trestů a negativní lustrační osvědčení, obecně ale žádná ze stran nechce po uchazečích nic, co by bránilo jejich zařazení k inkluzivnímu pólu kontinua tak, jak byl vymezen autory Hazanem a Rahatem. Přímo o inkluzivní pól (všichni voliči mohou být kandidáty) se ale nejedná, protože kandidáty se většinou stávají členové stran. Například ODS nabízí možnost kandidatury i nestraníkům, oproti členům strany na ně neuplatňuje žádná další kritéria (ODS, 2016), nicméně u této strany může být možnost kandidovat z pozice nestraníka vzhledem k jejich mimořádně nízkému počtu na kandidátkách chápána pouze jako deklaratorní. Podobná situace je i v ČSSD a KSČM.

Pokud strany i v praxi dodržují své požadavky tak, jak jsou uvedeny ve Stanovách, je až na dvě výjimky teoreticky poměrně snadné splnit podmínky pro kandidaturu. První výjimkou je KSČM, která jako jediná ze zkoumaných stran definuje konkrétní neformální požadavky na kandidáty. V případě členů i nestraníků dostávají přednost ti, kdo tyto neformální požadavky splňují. Druhou výjimkou je celkově nejasná situace v ANO. Jaké jsou požadavky na kandidaturu není u této strany známo. Navíc čtvrtinu všech kandidátů ANO pro volby do Poslanecké sněmovny tvořili nestraníci a otázkou zůstává, zda je to způsobeno velmi exkluzivními požadavky na členství a nedostatek členů je na kandidátkách nahrazován nestraníky, nebo zda jsou důvodem jejich vysokého počtu mírnější požadavky na kandidaturu, než jaké jsou na uchazeče o členství.

2 . 1. 2. KDO KANDIDÁTY VYBÍRÁ: SELEKTORÁT

Selektorát ODS je vícestupňový. Tvoří ho místní sněm, oblastní sněm, regionální sněm a grémium. Prvním selektorátem je místní sněm tvořený všemi členy místního sdružení. Druhým selektorátem je oblastní sněm, který se skládá z delegátů volených místním sněmem, dále z členů parlamentních klubů Poslanecké sněmovny a zastupitelů kraje, kteří jsou registrováni v dané oblasti a jsou zároveň členy strany. Stanovy vyžadují, aby oblastní sněm tvořilo minimálně 50 osob s rozhodujícím hlasem. Třetím selektorátem je regionální sněm, který je tvořen delegáty zvolenými oblastními sněmi, členy regionální rady, členy parlamentních klubů, členy klubu poslanců ODS v Evropském parlamentu a zastupiteli kraje, kteří jsou registrováni v regionu. Dále jsou členy regionálního sněmu předseda kontrolní a revizní komise a předseda rozhodčí komise. Regionální sněm musí tvořit minimálně 70 osob s rozhodujícím hlasem. Posledním selektorátem je grémium, které se skládá z úzkého vedení strany – předsedy, 1. místopředsedy, místopředsedů, předsedů parlamentních klubů ODS a předsedy poslaneckého klubu ODS v Evropském parlamentu. Grémium tudíž dohromady tvoří maximálně 9 osob (ODS, Stanovy).

První selektorát tvořený všemi členy místního sdružení, tedy místní sněm, je nejnkluzivnější, protože je tvořen členskou základnou strany. Tento selektorát má ale také nejmenší vliv na to, kteří kandidáti budou vybráni stejně jako na to jaká bude konečná podoba kandidátní listiny, protože místní sněmem navržení kandidáti prochází sítím dalších tří selektorátů, přičemž dva z nich – regionální sněm a grémium jsou zcela odtrženy od členské základny. Oblastní sněm je jako selektorát také poměrně inkluzivní, vzhledem k tomu, že oblastní sdružení, jehož orgánem oblastní sněm je, je tvořeno všemi místními sdruženími v oblasti. Stále zde existuje určitá (i když slabší) vazba na členskou základnu, nicméně vliv druhého selektorátu je v podstatě stejný jako vliv selektorátu prvního. Místní sněm navrhne kandidáty oblastnímu sněmu, a ten regionálnímu sněmu (ODS, 2013).

Regionální sněm sestavuje návrh kandidátní listiny včetně pořadí kandidátů. Vzhledem k tomu, že se jedná o orgán tvořený převážně delegáty volenými okresními sněmi, jejichž delegáti jsou voleni místními sněmi, blíží se tento selektorát v kategorii stranických delegátů spíše k exkluzivnímu pólu, protože delegáti jsou voleni nepřímou. Regionální sněm je však do jisté míry oslabován posledním selektorátem, a to grémiem strany, s nímž má regionální sněm konzultovat průběh procesu sestavování návrhu kandidátní listiny.

Grémium má pravomoc zasahovat do podoby kandidátky, může měnit pořadí kandidátů, z kandidátky je vyškrtnout nebo dosadit vlastního nominanta. Vzhledem k popsáným pravomocím je zřejmé, že grémium má na podobu kandidátky nezanedbatelný vliv. Z Pravidel pro sestavování kandidátek ODS pro volby do PS PČR v roce 2013 vyplývá, že grémium je orgánem který rozhoduje o podobě kandidátek, to znamená, že tento orgán lze označit za hlavní selektorát. Situace v ODS je tedy taková, že regionální sněm navrhne kandidátní listinu včetně pořadí, ale už v této fázi procesu dochází ke konzultacím s hlavním selektorátem, který nakonec sám rozhodne o podobě kandidátek (ODS, 2013).

K této centralizaci procesu výběru kandidátů ODS přistoupila v létě 2013 a to proto, aby předešla situacím, kdy regionální sněmy zařadily na kandidátky osoby, které měly potenciál stranu před veřejností poškodit, což je pochopitelně obzvláště v předvolebním období nežádoucí. Dokud nebylo do výběru kandidátů zapojeno i grémium, končil proces u regionálního sněmu¹⁰.

Na konci procesu je výkonná rada ODS, která většinovým hlasováním kandidátku schválí. Výkonnou radu však nelze označit za selektorát, protože tím může být podle Hazana a Rahata pouze orgán, který mění podobu kandidátky, a žádnou takovou pravomocí výkonná rada nedisponuje (ODS, 2013).

Hlavní selektorát ODS je tedy vysoce exkluzivní, na kontinuu inkluzivity a exkluzivity se nachází v kategorii stranické elity, která je velmi blízko exkluzivnímu pólu, který tvoří leader strany.

Stejně jako v ODS je i v TOP 09 selektorát víceúrovňový, skládá se z místního výboru, regionálního výboru, krajského výboru a výkonné rady. Prvním selektorátem je místní výbor (MV), který je volen místním sněmem, to znamená všemi členy místní organizace. Členové předkládají své nominace na kandidáty MV, a ten schválené nominace předkládá druhému selektorátu, kterým je regionální výbor (RV). Regionální výbor se skládá z členů volených regionálním sněmem, jehož delegáti jsou voleni místním sněmem. RV může navrhnout vlastní kandidáty a usnesením rozhodne o nominacích, které předkládá krajskému výboru (KV), který je třetím selektorátem. Zde se mechanismus opakuje, krajský výbor tvořený delegáty volenými regionálním sněmem může navrhnout další kandidáty a usnesením schvaluje nominace, které

10 ČT24. *Tahanice o stranické kandidátce: Mají je řešit soudy?* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1078090-tahanice-o-stranicke-kandidatky-maji-je-resit-soudy>, 2. 3. 2016).

předkládá již pouze ke schválení krajskému předsednictvu, případně je krajský výbor může schválit sám (TOP 09, 2013).

Posledním selektorátem je výkonný výbor, v jehož kompetenci je rozhodnout o pořadí kandidátů na kandidátních listinách na základě výsledků primárních voleb. Konečnou podobu kandidátek tedy vždy určuje výkonný výbor, a proto je rozhodujícím selektorátem, přestože případnou změnu musí tento selektorát předem zdůvodnit a projednat s příslušným krajským výborem (TOP 09, 2013).

Místní výbor může mít maximálně pět členů a regionální výbor maximálně 15 členů, přesný počet osob ze kterých se skládá krajský výbor není pevně stanoven. Krajský výbor se skládá z krajského předsednictva (maximálně 10 osob), členů krajského výboru (každý region musí být zastupován minimálně 1 zástupcem) a z krajských zastupitelů, kteří jsou členy strany (TOP 09, Stanovy). Velikost tohoto selektorátu tudíž do jisté míry závisí na velikosti kraje a také na výsledku krajských voleb, nicméně počet osob z nichž se skládá KV se pohybuje mezi 13 a 36¹¹.

Na místní, regionální a krajské úrovni jsou tedy selektoráty početně mnohem menší, než například u ODS. Nejbliže voličské základně, tedy nejbliže inkluzivnímu pólu je selektorát tvořený místním výborem, nicméně je o něco méně inkluzivní než v ODS, kde je tvořen přímo členy, zatímco v TOP 09 představiteli místního výboru, který je členy volen. Ze stejného důvodu také další selektoráty této strany směřují blíže k exkluzivitě.

Výkonný výbor, který byl označen jako hlavní selektorát, je členské základně velmi vzdálený (stejně jako u ODS), ale například na rozdíl od ODS se skládá z většího počtu osob. Podle dokumentu Vyhlášení nominací pro volby do PSP a EP výkonný výbor rozhodl o kandidátních listinách v září 2013, a v této době ho tvořilo celkem 44 osob (TOP 09, 2013). Součástí výkonného výboru jsou předsednictvo a 15 členů volených celostátním sněmem (dohromady 26 osob)¹², dále členové strany, kteří zastávají tyto funkce: členové vlády (0), poslanci Evropského parlamentu (0), primátor hl. m. Prahy (1)¹³, hejtmani krajů (0), senátoři (0). Vzhledem k tomu, kolik osob může být členy výkonného výboru (což závisí především na výsledku krajských, senátních a parlamentních voleb a voleb do EP) je zjevné, že není záměrem strany, aby byl tento selektorát početně malý, nicméně v klíčovém období poměrně malý byl. Tato

11 TOP 09. *Regiony* (<http://www.top09.cz/regiony/>, 2. 3. 2016).

12 TOP 09. *Výsledky voleb* (<http://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snemy/snem-2011/vysledky-voleb/>, 4. 3. 2016).

13 Aktuálně. *Tomáš Hudeček* (<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/tomas-hudecek/r~i:wiki:3794/>, 4. 3. 2016).

skutečnost proto posouvá hlavní selektorát TOP 09 ještě blíže k exkluzivitě, nicméně hlavní selektorát ODS je exkluzivnější.

Selektorát KDU-ČSL je výcestupňový, jeho podoba je ale určována způsobem výběru kandidátů. Ti mohou být voleni buď přímou nebo nepřímou volbou. Vnitřní předpisy strany pověřují stanovením formy primárních voleb krajský výbor, který také určuje konkrétní pravidla pro realizaci obou druhů voleb. Pokud výběr kandidátů probíhá pomocí přímé volby, jsou selektorátem všichni členové strany a celostátní výbor, pokud výběr probíhá nepřímo, jsou selektorátem krajská nominační konference a celostátní výbor.

Rozhodne-li se krajský výbor pro nepřímou volbu, svolá za tímto účelem krajskou nominační konferenci, která se skládá z delegátů volených okresní konferencí (a ta je volena výroční členskou schůzí, tedy všemi členy v daném místě). Pokud je selektorátem krajská nominační konference, nehrají nižší stranické orgány ve výběru žádnou roli, protože jak všichni členové, tak všechny orgány v daném kraji a navíc i celostátní orgány (předsednictvo, celostátní výbor, celostátní konference) zasílají své nominace krajské nominační komisi, která všechny obdržené návrhy shromáždí a vypracuje abecední seznam všech navržených kandidátů. Delegáti pak o navržených kandidátech hlasují a nominační komise pak podle počtu získaných hlasů sestaví kandidátní listinu.

Takto sestavený návrh kandidátní listiny putuje k druhému selektorátu, kterým je celostátní výbor. Ten má pravomoc změnit pořadí na kandidátní listině, ale pouze po předchozím zdůvodnění a po projednání s krajským výborem. Hlavním selektorátem je tedy krajská nominační konference. Klíč pro výpočet delegátů tohoto selektorátu určuje krajský výbor, ale vnitřní předpisy stanovují, že jich musí být minimálně 30, a zároveň musí být splněny dvě podmínky: každá okresní organizace musí být zastoupena minimálně třemi delegáty a jedním delegátem za každých započatých 150 členů okresní organizace (KDU-ČSL, 2011).

Celostátní výbor KDU-ČSL se skládá z předsednictva strany – předsedy, všech místopředsedů, generálního sekretáře, zástupců klubu poslanců a senátorů; 15 členů volených sjezdem, a pokud jsou členy strany, pak z členů vlády, hejtmanů krajů (nebo jejich náměstků, kraj je ale vždy reprezentován pouze 1 zástupcem), členů exekutivy Evropských společenství, předsedy národní delegace strany v EP a předsedy a

místopředsedy obou komor PČR (KDU-ČSL, Stanovy). V první polovině září¹⁴ kdy celostátní výbor na svém zasedání kandidátní listiny projednával, se tento selektorát mohl skládat z počtu maximálně 36 osob¹⁵.

Přímá volba, jíž se účastní všichni členové KDU-ČSL registrovaní v příslušném kraji, může proběhnout ve volebních místnostech, korespondenčně, přenosnými volebními schránkami anebo kombinací těchto metod. Sumarizaci výsledků primárních voleb opět provádí nominační komise, která ve sporných případech (kdy například více kandidátů obdrží stejný počet hlasů) rozhodne hlasováním nadpoloviční většinou. Výslednou podobu kandidátní listiny kterou pak projedná za stejných podmínek jako při nepřímé volbě celostátní konference, zveřejní krajský výbor (KDU-ČSL, 2011).

Je-li volba přímá, je selektorát tvořený členy strany velmi blízko inkuzivnímu pólu, ale ne přímo na něm, protože je zde ještě selektorát v podobě celostátní konference, která ale nemůže o změně pořadí na kandidátní listině rozhodnout svévolně.

Pokud je volba nepřímá, je selektorát exkluzivnější, jedná se o nepřímě volený orgán složený z delegátů, na kontinuu se nachází mezi jeho středem a exkluzivním pólem (kategorie nepřímě volených stranických delegátů), k mírně vyšší exkluzivitě zde opět přispívá celostátní konference jako druhý významný selektorát, který má možnost podobu kandidátek změnit. Na druhou stranu ale kandidáti nominovaní členy neprochází sítí tolika selektorátu, nýbrž se ve vnitrostranické volbě utkají rovnou u hlavního selektorátu a existuje přinejmenším teoretická šance, že se někteří nominanti z nižších úrovní strany na kandidátní listiny dostanou.

Selektorát ČSSD je stejně jako v případě ostatních stran vícestupňový. Skládá se z okresní nominační konference, krajské nominační konference, předsednictva strany a předsedy strany (ČSSD, 2013).

Prvním selektorátem je okresní nominační konference, kterou tvoří členové okresního výkonného výboru (volení okresní konferencí), předsedové místních organizací a delegáti zvolení v místní organizaci. Většinu tohoto selektorátu tvoří osoby přímo volené členskou základnou v dané místní organizaci. Druhým selektorátem je krajská nominační konference, která je tvořena členy krajského výkonného výboru, předsedy okresních výkonných výborů a delegátů zvolených okresními konferencemi (ČSSD,

14 KDU-ČSL. *Kandidátní listiny pro volby do PSP 2013*

(<http://www.kdu.cz/aktualne/archiv/2013/kandidatni-listiny-pro-volby-do-pp-2013>, 7. 3. 2016).

15 6 členů předsednictva, 15 členů volených sjezdem, 1 zástupce klubu senátorů, maximálně 13 hejtmanů nebo náměstků za KDU -ČSL (ve všech krajích se nepodařilo dohledat náměstků za KDU-ČSL ve zkoumaném období, kteří by zároveň splňovali podmínku členství ve straně), uvádím proto maximální možný počet.

Stanovy). Oproti prvnímu selektorátu, který se skládá z osob převážně velmi blízkých členské základně, je druhý selektorát členské základně již velmi vzdálený. Zároveň je druhý selektorát tím klíčovým, protože tvoří konečnou podobu kandidátek včetně pořadí jednotlivých kandidátů. Okresní nominační komise sice vypracuje návrh kandidátní listiny, ale krajská nominační má návrh prvního selektorátu pouze brát v potaz.

Kandidátní listina vypracovaná krajskou nominační konferencí je předložena předsednictvu ČSSD, které ji projedná a předloží ke konečnému schválení ústřednímu výkonnému výboru (ČSSD, 2006). Předsednictvo je třetím selektorátem, skládá se z předsedy, místopředsedů, nejvýše postaveného člena vlády, předsedů poslaneckého a senátorského klubu, předsedy skupiny poslanců ČSSD v Evropském parlamentu, po jednom zástupci z každé krajské organizace a deseti členů volených ústředním výkonným výborem (ČSSD, Stanovy). Dohromady se tedy jednalo o selektorát o 34 osobách, pokud je ČSSD vládní stranou – což ve zkoumaném období nebyla – bylo by členů 35. Tento selektorát je početně relativně malý, srovnatelný s KDU-ČSL nebo ANO.

Předsednictvo se fakticky stává selektorátem jen ve vážných případech, protože jak je uvedeno ve vnitrostranických normách, má tento orgán složený převážně ze stranické elity pravomoc vyškrtnout z kandidátní listiny kteréhokoliv kandidáta, ovšem pouze ze závažných důvodů, a tento krok navíc musí schválit nadpoloviční většina přítomných členů předsednictva (ČSSD, 2006). Tento mechanismus je tedy poněkud exkluzivnější než v TOP 09 nebo KDU-ČSL, kde musí selektorát s právem veta své rozhodnutí zdůvodnit a projednat s krajským orgánem, který kandidátní listinu sestavil. V ČSSD zpětná vazba není, případnou změnu si odsouhlasí předsednictvo samo.

Předsednictvem schválená kandidátka je předložena k formálnímu schválení ústřednímu výkonnému výboru (ÚVV), který ji buď schválí (shválena je kandidátka pro níž hlasuje nadpoloviční většina přítomných členů ÚVV), nebo ne – nemůže v ní ale provádět žádné změny, ÚVV proto nelze označit za selektorát. Pokud ÚVV kandidátku neschválí, vrací ji zpět předsednictvu, které ÚVV předloží nový návrh a proces hlasování se opakuje.

Schválení kandidátní listiny ÚVV je popisováno jako poslední krok v rámci procesu výběru kandidátů, nicméně i poté na ní může dojít ke změně. Posledním selektorátem, který je však využit pouze v mimořádně závažných případech, je předseda strany. Ten může se souhlasem nadpoloviční většiny všech členů politického grémia vyškrtnout kandidáta z kandidátní listiny i po jejím schválení ÚVV (ČSSD, 2013). Předsedu strany

vzhledem k jeho pravomoci změnit kandidátní listinu lze označit za selektorát, ačkoliv není selektorátem v pravém smyslu, není to orgán, který by se pravidelně účastnil výběru kandidátů. Navíc nemůže jednat svévolně, podmínka podpory politického grémia naopak značí, že předseda pro takový krok potřebuje značnou podporu od zbytku vedení strany.

Selektorát ČSSD je vzhledem k množství orgánů bez vazby na členskou základnu které se na výběru kandidátů podílí poměrně vysoce exkluzivní. Přestože je hlavním selektorátem krajská nominační konference, hypoteticky může ke změně v kandidátních listinách dojít ještě na dvou úrovních – na úrovni předsednictva a v krajním případě i předsedy.

Selektorát KSČM je třístupňový, skládá se z okresní konference, krajské konference a ústředního výboru. Oproti ostatním stranám je proces výběru kandidátů poměrně zjednodušený. Prvním selektorátem je okresní konference, která se skládá z delegátů volených členskou schůzí základní organizace. Tento selektorát je tedy inkluzivní, protože má silnou vazbu na členskou základnu (KSČM, Stanovy). Okresní konference schvaluje kandidáty navržené nižšími orgány (včetně členské schůze základní organizace) v rámci okresu, nemá však pravomoc navrhnout kandidáty vlastní, tato pravomoc je svěřena okresnímu výboru (KSČM, 2011).

Druhým selektorátem je krajská konference, kterou tvoří delegáti zvolení okresní konferencí. Počet delegátů je stanovován s ohledem na velikost okresů. Krajská konference může navrhnout vlastní kandidáty, zároveň připraví návrh kandidátních listin podle toho jak delegáti hlasují v tajné volbě pro pořadí jednotlivých kandidátů, a takto připravený návrh předkládají ústřednímu výboru (ÚV) KSČM ke schválení (KSČM, 2011).

ÚV KSČM je identifikován jako hlavní selektorát, protože určuje definitivní podobu kandidátek včetně pořadí kandidátů. Přesný počet členů ústředního výboru není znám, ze Stanov strany vyplývá, že ho tvoří předseda strany, všichni místopředsedové, členové zvolení na okresních konferencích tak, že každou okresní konferenci zastupuje v ÚV jedna osoba (KSČM, Stanovy). Vzhledem k tomu, že strana má 85 okresních organizací¹⁶, přičemž v každé existuje jedna okresní konference, lze dovodit, že počet členů ÚV zvolených za okresy je 85. Do vedení ÚV dle informace z webových stránek patří také předseda ústřední revizní komise, předseda ústřední rozhodčí komise a také

16 KSČM. *Krajské výbory /Okresní výbory KSČM* (<https://www.kscm.cz/nasi-lide/krajske-vybory>, 9. 3. 2015).

předseda poslaneckého klubu KSČM¹⁷. Dohromady tedy ÚV KSČM pravděpodobně čítá 92 osob¹⁸. Ačkoliv je tento poslední selektorát početně poměrně velký a stranická elita tvoří menšinu jeho členů, na kontinuu se řadí od středu blíže k exkluzivnímu pólu, protože je z většiny tvořen osobami, které byly voleny nepřímo okresní konferencí, tudíž jsou tyto členové poměrně vzdáleni členské základně a jedná se o selektorát spadající mezi kategorie nepřímo volených stranických delegátů a stranické elity.

Hnutí ANO z procesu výběru kandidátů zcela vypustilo orgány strany na místní úrovni. Ve Stanovách se informace o možnosti nominovat kandidáty objevuje až v souvislosti s oblastním sněmem, který je nejvyšším orgánem na okresní úrovni. Oblastní sněm je tedy prvním selektorátem, vzhledem ke svému malému vlivu je ale fakticky bezvýznamný.

Ve Stanovách se nenachází žádná informace o tom, že by krajský sněm, který je druhým selektorátem, měl brát na nominace z oblastního sněmu ohledy při sestavování kandidátní listiny. Krajský sněm je druhým selektorátem, tvoří ho delegáti oblastního sněmu a vzhledem k jeho složení je zřejmé, že je již velmi vzdálen od členské základny. Krajský sněm sestavuje návrh kandidátní listiny, kterou poté předkládá ke schválení výboru. Výbor se skládá z předsednictva které má dohromady maximálně 13 členů (předseda, 1. místopředseda, až čtyři místopředsedové, a dalších až osm členů) a z předsedů krajského předsednictva (14 osob), dohromady tedy tento selektorát tvoří maximálně 28 osob. Výbor je hlavním selektorátem, protože schvaluje konečnou podobu kandidátních listin, má pravomoc do nich zasahovat a to vyškrtnutím kandidátů, změnou jejich pořadí nebo jejich doplněním (ANO, Stanovy).

Nejexkluzivnější selektoráty mají ze zkoumaných stran jednoznačně ODS a ANO, kde jsou tvořeny stranickou elitou (v ODS zcela, v ANO z většiny) a jsou tudíž početně malé. Navíc grémium ODS má do určité míry pod kontrolou už proces sestavování návrhu kandidátek na úrovni regionálního sněmu, své rozhodnutí o případné změně ani nemusí s regionálním sněmem nijak projednávat. Například v TOP 09 a KDU-ČSL musí hlavní selektorát změny na kandidátkách připravené nižším orgánem předem zdůvodnit a projednat, v ČSSD zase musí být změna provedená na listině tak jak vzešla z primárních voleb podpořena většinou orgánu, který změnu iniciuje (předsednictvo nebo předseda).

17 KSČM. *Vedení ÚV KSČM* (<https://www.kscm.cz/nasi-lide/vedeni-strany>, 12. 3. 2016).

18 Například v roce 2004 měl ÚV KSČM celkem 94 osob. Haló noviny. *Volba místopředsedů ÚV KSČM bude až týden po sjezdu* (http://www.sds.cz/docs/prectete/tisk/pred_6sj.htm, 12. 3. 2016).

Vzhledem k vysokému počtu jeho členů je selektorát o něco málo než u ostatních stran inkluzivnější v KSČM, a teoreticky také v KDU-ČSL, je-li volba přímá.

2. 1. 3. KDE JSOU KANDIDÁTI VYBÍRÁNI: DECENTRALIZACE

Tabulka 2: Teritoriální decentralizace v českých politických stranách

Strana	hlavní selektorát	úroveň	Selektorát ovlivňující decentralizaci	úroveň
ODS	grémium	celostátní		
TOP 09	výkonný výbor	celostátní		
ANO	výbor	celostátní		
KDU-ČSL	- krajská nom. konference - členové strany	krajská	celostátní výbor celostátní výbor	celostátní celostátní
ČSSD	krajská nom. konference	krajská	předsednictvo, předseda	celostátní
KSČM	ústřední výbor	celostátní		

Zdroj: Stanovy politických stran; ODS, 2013; TOP 09, 2013; KDU-ČSL, 2011; ČSSD, 2006; ČSSD 2013; ČSSD 2013.

Vypracoval: autor

Ve všech zkoumaných stranách je výběr kandidátů poměrně vysoce centralizovaný. Žádná strana nenabízí možnost konečného výběru na nižší než na krajské úrovni kromě KDU-ČSL, pokud probíhá přímá volba. V tom případě probíhá volba z organizačního hlediska na krajské úrovni (v daném kraji se volby účastní členové spadající do organizací strany v daném kraji), ale fakticky se voleb účastní celá členská základna.

Nejvíce centralizovaný je výběr kandidátů u stran ANO, ODS, TOP 09 a KSČM, kde klíčový selektorát působí výhradně na celostátní úrovni. Vzhledem k tomu, že je dle autorů Hazana a Rahata při analýze míry decentralizace irelevantní podoba selektorátu (například počet jeho členů), je třeba označit výbor ANO, grémium ODS a ústřední výbor KSČM jako selektoráty, které se vychylují nejbližší k pólu centralizace. Z těchto čtyř stran pak má k centralizaci nejbližší ODS, v níž centrální orgán (grémium) ovlivňuje tvorbu kandidátky už na krajské (regionální) úrovni.

Hlavní selektorát TOP 09 je sice také na centrální úrovni, ale existuje u něj alespoň nějaká vazba na nižší selektorát (na krajské úrovni), která je definovaná nutností předem zdůvodnit a projednat změnu na kandidátní listině s krajským výborem. U TOP 09 tedy existuje opačná situace než u ODS. Zatímco v TOP 09 je regionální úroveň výše popsaným pravidlem alespoň mírně posílena, u ODS je regionální úroveň oslabována.

O něco méně než u tří výše zmíněných stran je centralizován výběr kandidátů v KDU-ČSL, kde sice existuje na celostátní úrovni druhý selektorát (celostátní výbor), ale vnitřní dokumenty strany jasně označují za hlavního tvůrce kandidátních listin včetně pořadí kandidátů krajskou nominační konferenci. Podobná je situace v ČSSD, kde také

hlavní výběr probíhá na krajské úrovni. Kandidátka sice může být teoreticky pozměněna ještě dvěma orgány na celostátní úrovni (předsednictvo, předseda), ale i v ČSSD je výslovně uvedeno, že zásahy ze do kandidátek ze strany celostátních orgánů mají být pouze výjimečné.

Sociální (nebo korporátní) decentralizace v českých politických stran s výjimkou KSČM před volbami v roce 2013 neexistovala (u ANO nelze posoudit). Pouze KSČM v rámci pokynů pro sestavování kandidátních listin doporučila, aby na kandidátní listině připravené krajskou konferencí figurovala alespoň jedna žena do 3. místa, a aby na kandidátní listině byli zastoupeni mladí lidé do 35 let. Strana nedefinuje kolik přesně mladých lidí má na předních příčkách figurovat, ale mají být obsazeni do 5. místa na kandidátce (KSČM, 2011). Ačkoliv se nejedná o povinnou kvótu ale o doporučení, většina krajů tomuto požadavku vyhověla: ženy získaly obsazení do 3. místa na 11 ze 14 kandidátek, celkem bylo do 3. místa na kandidátkách 14 žen, z toho 9 získalo poslanecký mandát. Větší problémy měla KSČM s obsazením mladých lidí do 35 let, tento požadavek byl splněn pouze na 9 kandidátkách ze 14, celkem do 5. místa na kandidátkách kandidovalo 12 osob do 35 let, mandát jich získalo 6¹⁹.

Kromě KSČM jsou ostatní zkoumané strany v rámci sociální decentralizace zcela centralizované.

ČSSD v roce 2015 na svém sjezdu v rámci změny stanov stanovila závaznou kvótu, podle níž mají 40 % kandidátní listiny pro volby do poslanecké sněmovny tvořit osoby opačného pohlaví. Tato změna se však netýká voleb v roce 2013²⁰.

2. 1. 4. ZPŮSOB NOMINACE KANDIDÁTŮ: JMENOVÁNÍ NEBO VOLBA

Jak uvádí ve svém analytickém rámci jeho autoři Hazan a Rahat, lze způsob nominace odvodit od velikosti selektorátu, to znamená od počtu osob, které ho tvoří. Čím je selektorát početně větší, tím pravděpodobnější je, že nominace proběhne volbou. Inkluzivním pólem kontinua je proto volba, exkluzivním pólem jmenování leaderem strany. Všechny ostatní možnosti, to znamená například kombinace obou způsobů nominace, se nachází mezi oběma póly. U volby je třeba také zjistit počet kol, jimiž musí kandidáti při výběru projít, protože je-li kol víc, znamená to větší kontrolu selektorátu nad podobou kandidátní listiny.

19 Volby. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25. 10. - 26. 10 2015* (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=21&xv=1&xt=2>, 14. 3. 2016).

20 Lidovky. *ČSSD si schválila nové stanov. Na kandidátkách bude mít 40 procent žen* (http://www.lidovky.cz/cssd-si-schvalila-nove-stanovy-na-kandidatkach-bude-mit-40-procent-zen-liu-/zpravy-domov.aspx?c=A150314_093500_ln_domov_ele, 14. 3. 2016).

V ČSSD je způsob nominace kombinovaný – liší se způsob nominace leadera kandidátky a ostatních kandidátů. Primární volby jsou dvoukolové, první kolo se odehrává na okresní a druhé na krajské úrovni (krajská nominační konference), přičemž volba leadera kandidátky probíhá pouze na krajské úrovni, a to tajnou, maximálně dvoukolovou volbou, to znamená, že se v tomto případě jedná o inkluzivní pól kontinua, protože volbou projdou všichni kandidáti. Leaderem kandidátní listiny se stává kandidát, který získá nadpoloviční většinu hlasů od přítomných delegátů. Pokud není leader zvolen v prvním kole, koná se kolo druhé, do něhož postupují první dva kandidáti z kola prvního, kteří získali nejvíce hlasů. Ve druhém kole je princip volby totožný.

Na rozdíl od volby leadera jsou možnosti pro výběr ostatních kandidátů omezené, protože delegáti rozhodují prostřednictvím udělování preferenčních hlasů. Každý delegát má 10% preferenčních hlasů z počtu všech kandidátů na volebním lístku v daném okrese pro 1. kolo a v kraji pro 2. kolo primárek. Po sečtení preferencí které delegáti udělují zakroužkováním čísla před jménem kandidátů se kandidátka upraví tak, že kandidáti, kteří získali více než 40% preferencí postupují v 1. kole na okresní úrovni na první a další místa podle počtu získaných preferencí a ve 2. kole na krajské úrovni na druhé a další místo podle počtu získaných preferencí (ČSSD, 2016). Způsob nominace v ČSSD se nachází se n středu kontinua.

Grémium ODS, označené jako hlavní selektorát, rozhoduje o podobě kandidátek přijetím rozhodnutí, které musí být podpořeno nadpoloviční většinou jeho členů. Stejným způsobem výkonný výbor stanovuje volebního leadera. Způsob nominace grémia se nachází na středu kontinua, protože výběrem neprochází každý kandidát zvlášť. Nižší orgány kandidáty nominují volbou, není ale známa její konkrétní podoba (ODS, 2013). V případě ODS se jedná o kombinovaný výběr, který je na středu kontinua.

V případě, že krajský výbor KDU-ČSL rozhodne o nepřímé volbě, rozhoduje o složení kandidátních listin krajská nominační konference, která tak činí volbou, tudíž mechanismus nominace je volební, na kontinuu se nachází na inkluzivním pólu. Konkrétní podobu volby (například možnost udělovat určité množství preferenčních hlasů nebo počet kol) určuje krajský výbor. Přímá volba probíhá formou udělování preferenčních hlasů vybraným kandidátům (KDU-ČSL, 2011).

Výbor ANO, který je v této straně hlavním selektorátem, rozhoduje podle Stanov usnesením, tedy schválením dané věci nadpoloviční většinou členů. Jestli se tento postup týká i schvalování kandidátních listin ze Stanov nevyplývá. Nižší orgány, které

byly označeny jako selektorát nominují kandidáty volbou. Bližší informace nejsou ve Stanovách obsaženy, volby na sněmech se řídí schváleným volebním řádem (ANO, Stanovy).

V KSČM je hlavním selektorátem ústřední výbor, který rozhoduje usnesením nadpoloviční většiny přítomných členů. Zda tento mechanismus KSČM využívá i v případě nominace kandidátů však z materiálů poskytnutých KSČM nevyplývá. Pro okresní a krajské nominační konference platí, že způsobem nominace je volba. Její pravidla určuje ústřední výbor strany (KSČM, Stanovy).

2. 2. ČLENSTVÍ VE STRANĚ

2. 2. 1. POŽADAVKY NA ČLENSTVÍ

Tabulka 3: Formální a neformální požadavky na uchazeče o členství v českých politických stranách

Strana	Formální požadavky pro vznik členství	Neformální požadavky pro vznik členství
ODS	- prohlášení o tom, že uchazeč nebyl členem Lidových milic (LM) a StB, dotaz na dřívější členství v jiné straně	- povolání, obor profese, sektor profese, dosažené vzdělání
TOP 09	- prohlášení o tom, že uchazeč nebyl členem LM a StB - dotaz na dřívější členství v jiné straně	- povolání, sociální zařazení, dosažené vzdělání
ANO	- přílohy přihlášky: životopis, prohlášení o bezdlužnosti, beztrestnosti, a souhlasu se stanovami a morálním kodexem, výpis z rejstříku trestů - v rámci přihlášky: profesní zařazení, dosažené vzdělání, čestné prohlášení o absenci nedoplatků na daních, clech, pojistném a dalších poplatcích a pokutách vůči ČR a čestné prohlášení, že proti uchazeči jako fyzické osobě a nebo proti právnické osobě v níž má uchazeč podíl nebylo zahájeno exekuční nebo insolvenční řízení, dotaz na dřívější členství v jiné straně, v případě vysokoškolského vzdělání kopie VŠ diplomu, doporučení dvou členů ANO	
KDU-ČSL	- prohlášení o tom, že uchazeč nebyl členem LM a StB (nevztahuje se na uchazeče narozené po 17. 11. 1971) - dotaz na dřívější členství v jiné straně - znalost jazyků, odborná kvalifikace	
ČSSD		Profese, znalost cizích jazyků
KSČM		Profese, sociální zařazení, dotaz na dřívější členství v jiné straně, příslušnost k dalším iniciativám, vzdělání

Zdroj: Přihlášky k členství v jednotlivých stranách a Stanovy jednotlivých politických stran

Vypracoval: autor

Z množství formálních požadavků na uchazeče o členství ve straně vyplývá, že jednoznačně nejbliže k exkluzivnímu pólu kontinua má ANO, které po uchazečích vyžaduje daleko větší sumu informací, než některé další strany vyžadují po svých kandidátech do parlamentních voleb²¹. Naopak nejotevřenější jsou vůči uchazečům KSČM a ČSSD. Tyto strany kromě státem určených požadavků na věk, občanství a absenci členství v jiné straně povinně nepožadují žádné další informace. Obě strany však uchazeči nabízejí možnost vyplnit o sobě další informace, které jsou ale na přihlášce označeny jako nepovinné. Tyto strany se proto v otázce požadavků na členství řadí k inkluzivnímu pólu.

Mezi těmito póly se nacházejí strany ODS, KDU-ČSL a TOP 09, přičemž všechny tři se shodují v požadavcích týkajících se minulosti uchazečů před rokem 1989 a povinným údajem je také oznámení o dřívějším působení v jiné politické straně. Tyto strany se proto nachází uprostřed kontinua, přičemž nejbliže z nich má exkluzivitu KDU-ČSL, která povinně požaduje informace, jež jsou v ODS a TOP 09 nepovinné (odborná kvalifikace, znalost cizích jazyků). Oproti KSČM, ČSSD, ODS a TOP 09 jsou tedy požadavky KDU-ČSL na uchazeče mírně exkluzivnější, nicméně ve srovnání s požadavky ANO je třeba umístit KDU-ČSL do středu kontinua k ODS a TOP 09.

2. 2. 2. VÝBĚR ČLENŮ

Nejvíce centralizovaný je proces přijímání členů v ANO, protože konečné rozhodnutí činí předsednictvo strany, to znamená statutární orgán strany složený ze stranické elity – předsedy, místopředsedů a dalších až osmi členů. Přijímací proces v ANO zahrnuje několik specifíků, která v jiných stranách nejsou. První zvláštnost se týká podoby selektorátu. V ANO existuje mechanismus jakéhosi předvýběru, který provádí oblastní předsednictvo, což je orgán, který působí na okresní úrovni. Oblastní předsednictvo třídí přihlášky zájemců na ty, které předá k posouzení předsednictvu a na ty, které odmítne. To znamená, že oblastním předsednictvem odmítnuté přihlášky vůbec nedoputují k orgánu, který rozhoduje o tom, komu bude členství uděleno, a uchazeč nemá žádnou možnost, jak vyjádřit nesouhlas s rozhodnutím oblastního předsednictva, například prostřednictvím odvolání.

Dalším specifíkem je tzv. status čekatele. Čekatelem je osoba, která prošla výběrem oblastního předsednictva a čeká na rozhodnutí předsednictva. Tento status nepřináší

²¹ Například výpis z rejstříku trestů vyžaduje po svých kandidátech do parlamentních voleb ODS i ČSSD.

žádná práva nebo benefity, které by čekatele odlišovaly od běžného uchazeče o členství. Na druhou stranu, strana na čekatele uvaluje povinnost řídit se Stanovami ANO a Morálním kodexem reprezentanta politického hnutí ANO 2011²² (ANO, 2012). Vzhledem k tomu, že stanovy se logicky vztahují ke členům, není jasné, jak přesně by měl čekatel tuto povinnost plnit. Nejdůležitější otázkou však zůstává, za jakým účelem ANO čekatelskou lhůtu zavedlo (ANO, Stanovy).

Tabulka 4: Selektorát pro výběr členů politických stran a přijímací procedura

Strana	Selektorát	Přijímací procedura a možnost odvolání při nepřijetí
ODS	Místní rada	Pokud místní rada nerozhodne do 3 měsíců od podání přihlášky, rozhoduje předsednictvo ve lhůtě 1 měsíc. Odvolání je možné k příslušné rozhodčí komisi, její rozhodnutí je konečné.
TOP 09	O přijetí samostatně rozhodují místní výbor (MV) a regionální výbor (RV), případně krajský výbor (KV)	Při shodě MV a RV je rozhodnutí konečné, při neshodě rozhoduje KV, jehož rozhodnutí je konečné. MV a RV musí uchazeče pozvat na osobní pohovor do 3 týdnů od podání přihlášky, rozhodnout musí ve lhůtě 2 měsíce. KV může pozvat uchazeče na pohovor, rozhodnout musí do 2 měsíců.
ANO	Předsednictvo, o schválení přihlášky a jejím postoupení předsednictvu rozhoduje oblastní předsednictvo.	V okamžiku postoupení přihlášky předsednictvu začíná tzv. čekatelská lhůta, jejíž dobu trvání určuje Předsednictvo, které ji může zkrátit či prominout, není ale zřejmé za jakých podmínek. Uchazeč se nemůže proti rozhodnutí oblastního předsednictva odvolat, čekatel se může proti rozhodnutí Předsednictva odvolat k Rozhodčí a smírčí komisi. Oblastní předsednictvo musí rozhodnout ve lhůtě 40 dnů. Předsednictvo si může vyžádat osobní pohovor s uchazečem nebo další materiály týkající se jeho osoby. Má k dispozici také stanoviska nižších organizací strany (krajské, oblastní, místní).
KDU-ČSL	Výbor místní organizace	Výbor místní organizace rozhoduje ve lhůtě 3 měsíce, uchazeč se může odvolat k celostátnímu rozhodčímu sboru.
ČSSD	Členská schůze místní organizace (MO)	Rozhoduje nadpoloviční většina přítomných členů členské schůze MO, nejpozději 4 měsíce od podání přihlášky. Uchazeč musí být při projednávání své přihlášky osobně přítomen. Uchazeč se může odvolat k příslušnému okresnímu výkonnému výboru (OVV).
KSČM	Členská schůze základní organizace (ZO), případně okresní výbor (OV)	Rozhoduje členská schůze ZO, případně OV. Uchazeč se nemůže proti rozhodnutí odvolat.

Zdroj: Stanovy politických stran

Vypracoval: autor

²² Morální kodex vyzývá reprezentanta ANO k respektu veřejného zájmu, odmítání privilegií která jsou mu nabízena v souvislosti s výkonem veřejné funkce a zakazuje jakýkoliv střet zájmů všem reprezentantům ANO na všech úrovních strany. Morální kodex má pouze deklaratorní charakter a jeho skutečná váha je diskutabilní, především kvůli všeobecně známému střetu zájmů předsedy ANO a zároveň majitele holdingu Agrofert Andreje Babiše, který tak sám morální kodex vlastní strany porušuje.

Týdeník Respekt v roce 2014 zachytil výpovědi několika uchazečů o členství, které naznačují, že status čekatele je pro vedení strany nástrojem, jak se přijímání členů vyhnout. Jeden z uchazečů například vypověděl, že se mu ani za deset měsíců od podání přihlášky nikdo neozval. Ostatní výpovědi hovoří velmi podobně, Respekt uvádí, že na členství čekají velmi dlouhou dobu marně až stovky uchazečů.

Někteří zájemci o členství však mají zcela opačnou zkušenost. Například dnes už bývalá krajská předsedkyně ANO v Praze Radmila Kleslová byla do strany přijata v podstatě okamžitě, předsednictvo strany jí totiž čekatelskou lhůtu prominulo (Čápková – Lauder, 2014: 21-22).

Otázka přijímacího procesu nových členů v ANO se zdá být obecně komplikovaná. Například místopředseda ANO a primátor Brna Petr Vokřál popřel rozhodující roli předsednictva s tím, že jeho úkolem je pouze překontrolovat, zda mezi potenciálními členy které navrhuje místní organizace, není někdo, kdo vzbuzuje obecné pochybnosti a kdo by tudíž mohl stranu poškodit (Patočka, 2015). Tvrzení místopředsedy Vokřála je však zcela v rozporu s konstrukcí přijímacího procesu tak, jak je popsán ve Stanovách ANO.

Mezi zkoumanými stranami jsou k přijímání nových členů nejotevřenější KDU-ČSL, ODS a ČSSD. Ve všech třech stranách je selektorát tvořen orgány na místní úrovni. Největší otevřenost přitom v tomto ohledu panuje v ČSSD, kde selektorát tvoří všichni členové místní organizace (ČSSD, Stanovy), v KDU-ČSL (KDU-ČSL, Stanovy) a ODS (ODS, Stanovy) se jedná o výkonné (tedy členskou základnou volené) orgány, nicméně také na místní úrovni.

Za stranu otevřenou k přijímání nových členů kde nejsou známky po snaze o centralizaci a kontrolu vedení lze označit i KSČM, kde selektorát může tvořit buď jako v případě ČSSD členská schůze základní organizace, tedy nejnižší organizační jednotka strany, nebo okresní výbor. Vyšší stranické orgány však do procesu přijímání nových členů nezasahují. V KSČM se neúspěšný uchazeč nemůže proti rozhodnutí odvolat (KSČM, Stanovy), ČSSD, ODS i KDU-ČSL tuto možnost nabízí.

Centralizovanější je způsob přijímání nových členů pouze v TOP 09. Selektoráty jsou zde dva, za stanovených okolností i tři. Jedná se o výkonné orgány místní a regionální stranické úrovně, organizačně tedy dvou nižších úrovní. U TOP 09 je patrná větší snaha o kontrolu toho, kdo se stane členem strany, protože uchazeč musí projít výběrem vždy dvou, někdy až tří selektorátů. Selektorát je vždy tvořen místním výborem (MV) a regionálním výborem (RV), přičemž každý z těchto orgánů se rozhoduje samostatně.

Pokud se neshodnou, stává se selektorátem krajský výbor (KV). KV je orgán na druhé nejvyšší úrovni strany, je ale tvořen širokým okruhem osob, tedy nejedná se o orgán tvořený výhradně stranickou elitou. Skládá se z předsednictva krajské organizace (maximálně 10 osob), členů volených krajským sněmem a krajskými zastupiteli, kteří jsou členy strany. O opatrnosti při přijímání nových členů vypovídá i povinnost MV a RV se s uchazečem před rozhodnutím osobně setkat a právo KV na totéž. Rozhodnutí KV je konečné, odmítnutý uchazeč se tudíž proti němu nemůže odvolat (TOP 09, Stanovy).

2. 2. 3. VYLOUČENÍ ČLENŮ

Oblast vylučování členů je potenciálně nejproblematictější místem v rámci členství ve vztahu k vnitrostranické demokracii. U každé ze stran lze nalézt v podmínkách pro vyloučení vágní formulace, které mohou pro strany být nástrojem, jak se zbavit nepohodlného člena. To znamená takového, který například veřejně kritizuje určité politické kroky strany na veřejnosti.

Nejsrozumitelněji ve svých Stanovách definují důvody pro vyloučení ODS (ODS, Stanovy), TOP 09 (TOP 09, Stanovy) a KDU-ČSL (KDU-ČSL, Stanovy). TOP 09 a KDU-ČSL také jako důvod pro vyloučení uvádí zanedbávání základních členských povinností, nicméně u obou stran jsou povinnosti členů jasně vymezeny, a proto ani tuto formulaci nelze považovat za problematickou. Tři zmíněné strany a ČSSD také jako podmínku zmiňují poškozování dobrého jména strany nebo poškozování strany na veřejnosti, což je formulace působící dost nejednoznačně. ČSSD navíc příliš mnoho dalších konkrétních důvodů pro vyloučení neuvádí, resp. uvádí stejné jako ostatní strany (porušení Stanov, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin) (ČSSD, Stanovy), na rozdíl od ODS, TOP 09 a KDU-ČSL však není u ČSSD zřejmá snaha definovat důvody pro vyloučení ze strany co nejkonkrétněji.

Na vyloučení člena na základě podmínky o poškozování jména strany ostatně ČSSD letos v zimě doplatila. Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl, že ČSSD nezákonně vyloučila svého člena Miroslava Pospíšila za poškozování strany v očích voličů, čehož se měl dopustit, když kritizoval údajně nedemokratické sestavení kandidátní listiny pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Zmíněný případ ještě není u soudu dořešen, rozsudek je nepravomocný²³.

23 České noviny. *Vyloučení straníka z Mohelnice bylo nezákonné, rozhodl soud*
<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vyloucení-stranika-z-mohelnice-z-cssd-bylo-nezakonne-rozhodl-soud/1322028>, 15. 3. 2016).

K ČSSD je však také třeba dodat, že je to strana, která má jednoznačně nepropracovanější systém odvolání proti rozhodnutí o vyloučení jednotlivých orgánů, a to i těch celostátních. Jediným orgánem, proti jehož rozhodnutí se odvolat nelze, je Sjezd ČSSD, tedy nejvyšší stranický orgán (ČSSD, Stanovy).

Tabulka 5: Podmínky pro vyloučení člena ze strany

Strana	Podmínky pro vyloučení ze strany	Orgán rozhodující o vyloučení	Možnost odvolání
ODS	-porušení povinností: jednání poškozující dobré jméno strany, respektování rozhodnutí a usnesení stranických orgánů, dodržování Stanov, prosazování programu, placení členských příspěvků, oznamování změn osobních údajů - pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin	Místní sněm nebo výkonná rada	Ano, k příslušné rozhodčí komisi
TOP 09	Hrubé nebo opakované porušování Stanov, soustavné zanedbávání základních členských povinností, porušení povinností při hospodaření s majetkem strany, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin, zneužití stranické nebo veřejné funkce, jednání poškozující stranu navenek, uvedení nepravdivých údajů v přihlášce	Krajský výbor (KV) nebo Výkonný výbor (VV)	Ano, ke smírčímu výboru
ANO	Závažné nebo opakované porušení Stanov, předpisů a morálního kodexu, jednání v rozporu se zájmy hnutí, uvedení nepravdivých údajů ve všech součástech přihlášky	Předsednictvo	Ano, k rozhodčí a smírčí komisi (od roku 2015)
KDU-ČSL	Závažné porušení Stanov, soustavné zanedbávání základních členských povinností, hrubé a zaviněné porušení povinnosti při hospodaření s majetkem strany, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin, zneužití stranické nebo veřejné funkce, opakované jednání poškozující jméno strany	Celostátní výbor, celostátní konference nebo sjezd, a to vždy dvoutřetinovou většinou a za přítomnosti člena o jehož vyloučení se jedná	Ano, k celostátnímu rozhodčímu sboru
ČSSD	Závažné porušení Stanov, jednání zpochybňující úsilí strany o plnění jejího volebního programu, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin, opakované neplnění usnesení ústředního výkonného	1. členská schůze MO, rozhodnutí nabývá účinnosti schválením OVV. Na základě návrhu: 2. OVV, rozhodne OK 3. Krajského výkonného výboru (KVV), rozhodne KK	1. Ano, k příslušné okresní konferenci (OK) 2. Ano, k příslušné krajské konferenci (KK) 3. Ano, k ústřednímu výkonnému výboru (ÚVV)

	výboru (ÚVV) nebo sjezdu, aktivní účast na činnosti jiných politických stran	4. Předsednictva ČSSD (P ČSSD), rozhodne ÚVV 5. ÚVV, rozhodne sjezd ČSSD	4. Ano, ke sjezdu ČSSD 5. Ne
KSČM	Jednání neslučitelné s programem a Stanovami strany, jednání poškozující stranu na veřejnosti	Členská schůze ZO	Ano, k okresní rozhodčí komisi (ORoK), a dále ke krajské rozhodčí komisi (KroK)

Zdroj: Stanovy politických stran

Vypracoval: autor

I když jsou některé důvody pro vyloučení v ČSSD nekonkrétní, existuje alespoň mechanismus který umožňuje vylučovanému, aby se mohl bránit.

Ještě o něco méně konkrétní než v ČSSD je situace v KSČM, kde jediným jasně specifikovaným důvodem pro vyloučení je porušení Stanov. I zde se objevuje nejednoznačná podmínka pro vyloučení spočívající v jednání poškozující stranu navenek, dalším důvodem je jednání neslučitelné s programem strany.

Na druhou stranu i KSČM disponuje poměrně propracovaným mechanismem pro odvolání, který se skládá ze dvou stupňů. První odvolání je možné k okresní rozhodčí komisi, druhé ke krajské rozhodčí komisi (KSČM, Stanovy).

Kromě ANO je ve všech zkoumaných stranách mechanismus pro vyloučení více či méně komplikovaný, rozhodnutí většinou činí více stranických orgánů přičemž se projevuje váha různých orgánů a případný nedostatek konkrétních důvodů pro vyloučení je kompenzován širší škálou možností, jak se může vylučovaný bránit. Pouze v ANO existuje kombinace velmi nekonkrétně definovaného důvodu pro vyloučení s vysoce postaveným orgánem, který o vyloučení rozhoduje (ANO, Stanovy). Důležité je také říci, že odvolat se proti rozhodnutí o vyloučení k rozhodčí a smírčí komisi je možné až od roku 2015 (Kopeček – Svačinová, 2015: 188-189).

Problematickým důvodem pro vyloučení v ANO je fráze „jednání proti zájmům hnutí“. Co se za takové jednání považuje není nikde specifikováno, rozhoduje o tom předsednictvo, což je celostátní orgán složený z úzkého okruhu osob (předseda, první místopředseda, až čtyři místopředsedové a dalších až osm členů) (ANO, Stanovy).

Nejméně za poslední rok a půl proběhlo médií nejvíce případů spojených se způsobem vylučování členů právě v souvislosti s ANO. Například na podzim 2015 byl z ANO vyloučen brněnský radní Tomáš Kratochvíl. Jako důvod pro vyloučení oznámil předseda strany Andrej Babiš jednání proti zájmům hnutí. Kratochvílův bratr je aktivním politikem za ODS v Brně a vyloučený radní byl podle Babiše možná do ANO úmyslně infiltrován, aby pracoval ve prospěch konkurenční strany. Kratochvíl se bránil

slovy, že vyloučen byl za kritiku klientelismu a neřešení problémů v Brně (Kopecký 2015).

Dalším příkladem je vyloučení tří členů včetně ústecké místopředsedkyně strany Heleny Šutryové za kritiku bývalého oblastního předsedy Štěpaře, který měl ignorovat demokratické procedury při přijímání nových členů. Šutryová se svěřila médiím, že jí ani po deseti měsících nebyl sdělen konkrétní důvod pro vyloučení ani od předsednictva a ani od rozhodčí a smírčí komise, ačkoliv se, podle svých slov, oba orgány snažila opakovaně kontaktovat. Důvody pro své vyloučení se nedozvěděl ani bývalý předseda rozhodčí a smírčí komise Milan Hulík (Čápková, 2015).

Z analýzy stavu vnitrostranické demokracie v českých politických stranách v oblasti členství vyplývá, že nejnižší míra vnitrostranické demokracie je v ANO, kde je pod kontrolou centra strany přijímání úchazečů, výběr členů i jejich vylučování, to znamená všechny důležité procesy, které s členstvím souvisí. V žádné jiné straně nehraje centrální orgán ve vztahu k členům tak významnou roli. Tento fakt značí, že vedení strany nedůvěřuje svým členům na nižších úrovních, protože ti fakticky nemají v podstatě žádné pravomoci. Ostatní strany se principy vnitrostranické demokracie více či méně uplatnit snaží, situaci v nich lze označit za standardní.

2. 3. VOLEBNÍ SJEZDY

Výběr lidera strany se v českých politických stranách odehrává vždy na sjezdu strany (též kongres, sněm), který se označuje jako volební. Sjezd je nejvyšším stranickým orgánem ve všech zkoumaných stranách. V rámci této analýzy budou zkoumány materiály stran, které se svou platností vztahují k následujícím volebním sjezdům: ODS – 24. kongres konaný v lednu 2014 v Olomouci²⁴, TOP 09 – 4. celostátní sněm konaný v listopadu 2015 v Praze²⁵, ANO – III. celostátní sněm konaný na přelomu února a března 2015 v Praze²⁶, KDU-ČSL – sjezd konaný v květnu 2015 ve Zlíně, ČSSD – 38. sjezd konaný v březnu 2015 v Praze²⁷ a v případě KSČM 8. sjezd konaný v květnu 2012 v Liberci²⁸.

24 ODS. *24. kongres* (<http://www.ods.cz/kongres2014/aktualne>, 18. 3. 2016).

25 TOP 09. *4. celostátní sněm TOP 09* (<http://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snemy/snem-2015/>, 18. 3. 2015).

26 ANO. *Příležitost pro budoucnost – III. celostátní sněm Hnutí ANO* (<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/ostatni/ano-iii-sjezd.pdf>, 18. 3. 2016).

27 ČSSD. *Sjezdy* (<https://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/sjezdy/>, 17. 3. 2016).

28 KSČM. *VIII. sjezd KSČM v Liberci* (<https://www.kscm.cz/volby-a-akce/viii-sjezd-kscm-v-liberci>, 17. 3. 2016).

2. 3. 1. VÝBĚR PŘEDSEDY STRANY

S výjimkou ČSSD mohou na funkci předsedy ve všech stranách kandidovat jejich členové bez dalších omezení. To znamená, že kandidátem na předsedu strany může být každý, kdo byl schopen splnit požadavky na členství ve straně a členem se stal. Požadavky na kandidaturu na funkci předsedy strany lze proto u ODS (ODS, Stanovy), TOP 09 (TOP 09, Stanovy), KDU-ČSL (KDU-ČSL, Stanovy), ANO (ANO, Stanovy) a KSČM (KSČM, Stanovy) hodnotit jako inkluzivní.

Situace je odlišná pouze u ČSSD, kde kandidát na předsedu strany musí být členem minimálně 4 roky, a to bez bez pozastaveného nebo jinak přerušeno členství. Oproti ostatním stranám tento požadavek řadí ČSSD na střed kontinua. Žádné další požadavky ČSSD nemá, tudíž není možné zařadit ji kvůli jednomu na exkluzivní konec kontinua kam patří strany s velkým množstvím požadavků (ČSSD, Stanovy).

Ve všech zkoumaných stranách je také selektorát tvořen delegáty sjezdu, to znamená, že jsou selektoráty zkoumaných stran shodně na středu kontinua s mírným vychýlením k exkluzivitě, protože delegáti všech sjezdů jsou nepřímo voleni. I zde může být výjimkou ČSSD, která připouští přímou volbu předsedy strany (ČSSD, Stanovy).

V ODS může být volba předsedy strany maximálně tříkolová. V prvním kole je předsedou zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných delegátů. Pokud není předseda zvolen v prvním kole, koná se kolo druhé, do něhož postupují dva kandidáti, kteří získali nejvyšší počet hlasů. Pokud je na prvním nebo druhém místě víc kandidátů se stejným počtem hlasů, postupují do druhého kola všichni takoví kandidáti. Není-li předseda zvolen ani ve druhé kole, koná se kolo třetí, které se řídí stejnými pravidly jako druhé kolo. Ve třetím kole je zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných delegátů. Pokud není předseda zvolen ani ve třetím kole, celý volební proces se opakuje podle stejných pravidel (ODS, 2014).

V ANO je proces obdobný s tím rozdílem, že do třetího kola nemohou postoupit více než dva kandidáti. Pokud dojde k tomu, že má více kandidátů stejný počet hlasů, o dvojici, která postoupí do třetího kola rozhodne los. Jak losování probíhá ANO nspecifikuje. V případě, že delegáti nezvolí nikoho předsedou strany ani ve třetím kole, koná se nová volba, ale s novými kandidáty (ANO, 2015).

V KDU-ČSL je volba maximálně dvoukolová. V prvním kole je předsedou zvolen kandidát který obdrží nadpoloviční většinu hlasů přítomných delegátů. Pokud nikdo zvolen není, nastává druhé kolo volby, do něhož postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem získaných hlasů z kola prvního. V případě že je na prvním nebo druhém místě

více kandidátů se stejným počtem hlasů, postupují do druhého kola volby všichni. Když delegáti nezvolí předsedu ani ve druhém kole, volební proces se opakuje (KDU-ČSL, 2015).

V TOP 09 může být volba nanejvýš tříkolová a řídí se stejnými pravidly jako volba v ANO pouze s tím rozdílem, že je-li nutno celý volební proces z důvodu nezvolení předsedy ve třetím kole opakovat, není třeba nových kandidátů (TOP 09, 2015). KSČM umožňuje volbu předsedy maximálně dvoukolovou, řídí se stejnými pravidly jako volba v KDU-ČSL, nicméně volební řád KSČM neřeší situaci, kdy by se do druhého kola dostalo více kandidátů kvůli shodnému nejvyššímu počtu hlasů (KSČM, 2012).

ČSSD volební řád sjezdu pro účely analýzy neposkytl, Stanovy této strany však nabízí možnost přímé volby předsedy strany, o jejímž konání rozhoduje ústřední výkonný výbor (ÚVV). Pokud žádný člen ÚVV přímou volbu nenavrhne na program zasedání a není tím pádem možné o tomto návrhu hlasovat, je volba automaticky nepřímá. Přímé volby předsedy strany se mohou zúčastnit všichni členové ČSSD, kteří jsou straníky minimálně 30 dní před prvním dnem konání volby. Přímá volba je platná, pokud se jí zúčastní nadpoloviční většina členů. Pokud dojde k rovnosti hlasů nebo se volby nezúčastní dostatečný počet straníků, zvolí předsedu Sjezd (ČSSD, Stanovy). ČSSD doposud možnost přímé volby předsedy nevyužila, předseda byl vždy zvolen delegáty sjezdu²⁹.

V otázce decentralizace se splňuje teoretický předpoklad autorů Keniga, Hazana a Rahata, že výběr předsedy strany probíhá na celostátní úrovni, tudíž výběr je ve všech zkoumaných stranách centralizovaný.

Všechny zkoumané strany se shodují také v tom, že je předseda strany vybrán volbou, a to v českých stranách nanejvýš tříkolovou.

2. 3. 2. VÝBĚR DELEGÁTŮ SJEZDU

Delegáty kongresu ODS jsou členové výkonné rady, předsednictva a delegáti oblastních sdružení, kteří jsou voleni oblastními sněmy. Celkový počet delegátů kongresu stanovuje, stejně jako konkrétní klíč pro jejich výběr, celorepublikový sněm, což je celostátní orgán s významnými kompetencemi které se týkají vnitřního fungování strany. Strana má obecná pravidla, která se vztahují k určení počtu delegátů – každé oblasti (to znamená organizaci na okresní úrovni) je automaticky přidělen jeden delegát. Kritériem pro určení zbývajících počtu delegátů pro jednotlivé oblasti je počet voličů v

²⁹ ČSSD. *Sjezdy* (<https://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/sjezdy/>, 17. 3. 2016).

dané oblasti a výsledek oblasti v parlamentních volbách, přičemž obě složky mají stejnou váhu. Prvním kritériem pro určení počtu delegátů je tedy v podstatě stabilní veličina počtu voličů v oblasti a druhou výsledek oblasti v parlamentních volbách. To znamená, že členská základna nehraje při výběru delegátů žádnou roli, a to fakticky ani z hlediska jejich zastoupení, vzhledem k tomu, že jsou delegáti vybíráni oblastními sněmy, do nichž členové místního sdružení prostřednictvím místního sněmu pouze volí delegáty (ODS, Stanovy).

Delegáty celostního sněmu TOP 09 s hlasem rozhodujícím tvoří členové výkonné rady, předsednictva a zástupci krajských organizací, kteří jsou voleni krajskými sněmy, přičemž konkrétní klíč pro výběr delegátů určuje výkonný výbor, tedy centrální orgán. Z dokumentů strany nevyplývá, že by disponovala nějakou obecně platnou zásadou, která by zajišťovala reprezentaci nižších organizací nebo členské základny na sněmu, ani jaký byl konkrétní klíč pro výběr delegátů (TOP 09, Stanovy). Například na sněm v roce 2013 byli delegáti vybíráni tak, že každý kraj reprezentovalo pět zástupců, a dalších 107 delegátů bylo rozděleno mezi kraje podle jejich velikosti³⁰.

Ať jsou konkrétní pravidla pro výběr delegátů na sněm TOP 09 jakákoliv, je jisté, že se odehrává na krajské úrovni. To znamená, že nedochází k reprezentaci členské základny, a sněm se skládá ze stranické elity a z krajských zástupců strany.

Podobná situace jako v TOP 09 je i v ANO. I v tomto případě se sněm strany skládá pouze z osob z centrální a krajské úrovně strany. Část delegátů tvoří členové předsednictva a výboru, který také schvaluje klíč pro výběr delegátů. Ani v ANO nedochází k zastoupení členské základny na sněmu (ANO, Stanovy).

Delegáty sjezdu KDU-ČSL jsou členové celostátní konference, která zahrnuje celostátní výbor a předsednictvo, dále jsou delegáty zástupci okresních organizací, volení okresními konferencemi na základě klíče, jehož konkrétní podobu specifikuje celostátní konference (KDU-ČSL, Stanovy). Ústřední kancelář KDU-ČSL určuje počet delegátů sjezdu pro jednotlivé krajské organizace a jejich rozdělení mezi okresní organizace. Počet delegátů pro jednotlivé krajské organizace je stanovován podle následujících pravidel: kritérii je počet členů, volební výsledek v posledních parlamentních volbách a počet zapsaných voličů. Váha kritérií je vyjádřena procentuálně, váha počtu členů je 40%, váha volebního výsledku je 40% a váha zapsaných voličů ve volebních seznamech je 20% (KDU-ČSL, Volební řád). Značná část delegátů pochází z okresní úrovně

30 TOP 09. *TOP 09 se připravuje na sněm. Delegáti zvolí nové vedení* (<http://www.top09.cz/regiony/plzensky-kraj/tiskove-zpravy-a-medialni-vystupy/top-09-se-pripravuje-na-snem-jeho-delegati-zvoli-nove-vedeni-14539.html>, 18. 3. 2016).

strany, což je podobná situace jako u ODS, ale KDU-ČSL alespoň zvažuje také rozsah své členské základny. Konkrétní klíč pro výběr delegátů pak stanovuje stejně jako v případě ostatních stran centrální orgán.

V KSČM jsou delegáti sjezdu voleni na okresních konferencích na základě návrhů z výročních členských schůzí základní organizace, to znamená členskou základnou. Počet delegátů z daného okresu je dán počtem členů v okresní organizaci na základě klíče, který schvaluje ÚV KSČM. Pro sjezd v roce 2012 byl klíč 1: 150, to znamená 1 delegát na 150 členů strany (KSČM, 2016).

Delegáti sjezdu ČSSD jsou voleni na krajské úrovni, konkrétně krajskou konferencí. Klíč k určení počtu a skladbě delegátů určuje centrální orgán strany – ÚVV. ČSSD disponuje obecnými pravidly pro výběr delegátů sjezdu, které se týkají požadavku na zastoupení nižších úrovní strany, a požadavku na zastoupení žen a mladých členů ČSSD. Dvě třetiny delegátů musí pocházet z nižších stranických úrovní. Volební řád pro volbu delegátů sjezdu pak musí být připraven tak, aby byl zajištěn podíl zastoupení žen ve výši minimálně 25% a mladých členů ČSSD do 30 let věku ve výši minimálně 10% z celkového počtu delegátů sjezdu (ČSSD, Stanovy).

Volba delegátů, která se odehrává na krajské konferenci, pak může být maximálně tříkolová. V prvním kole jsou zvoleni delegáti, kteří získali nadpoloviční většinu hlasů přítomných delegátů krajské konference. Pokud nejsou v 1. kole zvoleni všichni delegáti sjezdu, koná se 2. kolo, do něhož postupují nezvolení kandidáti z 1. kola v pořadí podle obdržných hlasů v 1. kole. Mechanismus volby 2. kola je totožný, pokud nejsou kandidáti zvoleni ani ve třetím kole, koná se volba nová, jíž se mohou účastnit i kandidáti z předchozí volby. Delegáti krajské konference hlasují udělováním preferencí, přičemž udělit jich mohou maximálně tolik, kolik je voleno delegátů v daném kole (ČSSD, 2003).

KSČM tedy nejvíce ze zkoumaných stran zohledňuje členskou základnu, která je nejen kritériem pro určení počtu delegátů, ale zároveň jsou samotní delegáti navrhováni členy strany. Konečná volba tedy sice probíhá na úrovni okresní, ale vybíráno je z okruhu osob velmi blízké členské základně.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit míru vnitrostranické demokracie v českých politických stranách a následně provést jejich srovnání. Toto srovnání mělo poskytnout obraz o tom, jaká jsou nejslabší místa ve vnitrostranické demokracii v českých stranách a také, zda z hlediska vnitrostranické demokracie existují mezi stranami rozdíly.

V první řadě je třeba zmínit ochotu stran poskytnout materiály pro analytickou část této práce. U KDU-ČSL a TOP 09 šlo určitou otevřenost v tomto směru očekávat, protože obě strany mají, jak uvádím v úvodu, některé vnitrostranické dokumenty veřejně přístupné na svých webových stránkách. Ochotu projevila i ODS a KSČM, ačkoliv vyjednávání s KSČM trvalo ve srovnání s ostatními stranami delší dobu. ČSSD odmítla materiály poskytnout s tím, že je možné pouze navštívit stranický archiv, a bylo proto nutné požádat o pomoc konkrétní členy ČSSD. Jedinou stranou, s níž se nepodařilo navázat žádný kontakt, je ANO.

V oblasti výběru kandidátů z analýzy provedené na základě metodiky Hazana a Rahata vyplývá, že všechny české politické strany jsou poměrně vysoce exkluzivní. Inkluzivita ve smyslu otevřenosti k uchazečům o kandidaturu se projevuje (kromě ANO) pouze v dimenzi kandidatury, a v případě KDU-ČSL – jsou-li selektorátem členové strany – v dimenzi selektorátu. Jinak je u českých stran zjevná snaha stranického vedení mít proces výběru kandidátů pod kontrolou. Stranická základna tak v tomto procesu nemá žádnou záruku, že se její kandidát na kandidátní listinu skutečně dostane. Selektoráty na místní úrovni jsou fakticky bez vlivu. To se odráží i na míře decentralizace, výběr kandidátů je ve všech stranách z hlediska teritoriální i sociální decentralizace vysoce centralizovaný (kromě KSČM, kde je mírná sociální decentralizace).

Výběr kandidátů proto vzhledem k velkému vlivu centrálních orgánů vůči fakticky nulovému vlivu členské základny nevykazuje vyšší míru vnitrostranické demokracie.

Strany jsou si v procesu výběru kandidátů až na malé odchylky velmi podobné, výjimku v pozitivním slova smyslu může tvořit KDU-ČSL, pokud zvolí selektorát tvořený členy strany, i když i v této straně je dalším selektorátem orgán na celostátní úrovni, který za jistých okolností může na kandidátní listině provést změny.

V oblasti členství je situace – z hlediska přítomnosti prvků vnitrostranické demokracie – o něco lepší. Kromě ANO jsou všechny ostatní strany otevřené novým členům, a pravomoc přijímat je (ale i vylučovat) je kromě ANO a částečně i TOP 09 delegována na nejnižší úroveň strany. V oblasti členství se tak ke členské základně dostává určitý podíl na rozhodování ve straně, což je zcela v souladu s principy vnitrostranické demokracie.

Jak je uvedeno výše, výjimku tvoří ANO, kde jsou všechny procesy související s členstvím vysoce centralizované, a vliv členské základny je tak v ANO kromě výběru kandidátů marginalizován i v oblasti členství. Určité náznaky centralizace jsou i v TOP 09, kde výběr členů provádí více orgánů najednou – jedná se o orgány na místní a okresní úrovni s tím, že poslední instancí je orgán na úrovni krajské.

Procesy související s výběrem předsedy strany a delegátů sjezdů se podobně jako výběr kandidátů pro volby opírají – až na výjimky – o centrální orgány strany, a dochází k menší či větší marginalizaci členské základny, která tak přichází o možnost podílet se na rozhodování o politickém směřování strany, již jsou členy. Přesto se v oblasti volebních sjezdů projevuje více principů vnitrostranické demokracie než u výběru kandidátů.

Požadavky na uchazeče o post předsedy strany jsou s výjimkou ČSSD (podmínka čtyřletého nepřerušovaného členství) vysoce inkluzivní, hypoteticky má každý člen šanci ucházet se o nejvyšší stranické funkce.

Selektorát volebních sjezdů je ve všech stranách poměrně vysoce exkluzivní, protože se skládá z nepřímo volených delegátů. Pouze v ODS a KDU-ČSL jsou delegáti vybíráni na okresní úrovni, v ostatních stranách jsou delegáty zástupci krajské úrovně, která je členské základně ještě vzdálenější než okresní. Aby se delegátem sjezdu stal řadový člen, se tak u českých stran zdá téměř nemožné. Jedinou výjimkou je KSČM, kde sice samotný výběr probíhá na úrovni okresní, ale na základě návrhů členské základny. KSČM a KDU-ČSL jsou také jediné strany, které při stanovování klíče zohledňují velikost členské základny. Konkrétní klíč pro výběr delegátů ale ve všech stranách určují centrální orgány.

Určitou výjimkou v oblasti volebních sjezdů je teoreticky ČSSD, která umožňuje přímou volbu předsedy strany, která probíhá za účasti členské základny. Jak je ale uvedeno v analýze výše, ČSSD bohužel zatím nikdy přímý výběr předsedy neumožnila.

U českých politických stran jsou nedostatky vnitrostranické demokracie nejmarkantnější v oblasti výběru kandidátů do voleb a v oblasti volebních sjezdů, kde shodně dochází k příliš silnému vlivu centrálních orgánů a potlačení členské základny.

Jak je výše popsáno, jednotlivé strany se sice v některých procesech vymykají jako pozitivní příklady (přímá volba předsedy strany v ČSSD, přijímání členů na nejnižší úrovni u čtyř ze šesti zkoumaných stran, zapojení členské základny KSČM do výběru delegátů sjezdu, inkluzivita v požadavcích na kandidaturu), ale obecně lze říci, že žádná z českých stran nevěnuje vnitrostranické demokracii náležitou pozornost, protože žádná

z nich nemá propracovaný komplexní mechanismus, který by zajistil uplatňování principů vnitrostranické demokracie rovnoměrně ve zkoumaných procesech.

Nejnižší míra vnitrostranické demokracie byla na základě analytické části této práce zjištěna v ANO, kde jsou pod kontrolou centrálních orgánů všechny zkoumané procesy. To, že je ANO inkluzivní v požadavcích na uchazeče o funkci předsedy strany na této skutečnosti nic nemění. Možnost předsedy ANO jednat samostatně ve všech záležitostech strany jak jsem uvedla v podkapitole 1. 6. značí, že se úvodní očekávání o charakteru strany ANO do jisté míry naplňuje.

Určité snahy o zvýšení míry vnitrostranické demokracie vykazuje ČSSD, která uspořádala v úvodu zmíněné vnitrostranické referendum, kterého se zúčastnili všichni členové strany. Na základě výsledků referenda byly provedeny změny stanov, které mimo jiné mění proces sestavování kandidátních listin (pro všechny typy voleb kromě těch do Evropského parlamentu) – nově mají o jejich konečné podobě rozhodnout přímým hlasováním všichni členové strany v daném okrese³¹. I tato změna je pozitivní, co se uplatňování principů vnitrostranické demokracie týče.

31 Čt24. *Nové stanovy ČSSD: na kandidátkách bude 40 procent žen* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1511704-nove-stanovy-cssd-na-kandidatkach-bude-40-procent-zen>, 25. 3. 2016).

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

- Aktuálně. *Tomáš Hudeček* (<http://www.aktualne.cz/wiki/domaci/tomas-hudecek/r~i:wiki:3794/>, 4. 3. 2016).
- ANO. *Příležitost pro budoucnost – III. celostátní sněm Hnutí ANO* (<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/ostatni/ano-iii-sjezd.pdf>, 18. 3. 2016).
- Ashagbor, S. (2008). *Political parties in Theoretical and Practical Perspectives – Selecting Candidates for Legislative Office* (Washington, DC: National Democratic Institute).
- Biezen, I. van – Kopecký, P. (2007). The State and the Parties: Public Funding, Public Regulation and Rent-Seeking in Contemporary Democracies. *Party Politics*. 2/ 2007, s. 235 – 254.
- Cross, W. – Blais, A. (2012). Who select the party leader? *Party Politics*. 2/ 2012, s. 127 – 150.
- CVVM. *Postoje k politickým stranám – září 2015* (http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7424/f3/pv151002a.pdf, 1. 2. 2016).
- Čápková, H. (2015). Ano, jsem vzorný straník. *Respekt*. 9. 8. 2015 (<http://www.respekt.cz/tydenik/2015/33/ano-jsem-vzorny-stranik>, 16. 3. 2016).
- Čápková, H. – Lauder, S. (2014). Když ANO říká ne. *Respekt*. 38/ 2014, s. 19 – 22.
- České noviny. *Vyloučení straníka z Mohelnice bylo nezákonné, rozhodl soud* (<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vyloucení-stranika-z-mohelnice-z-cssd-bylo-nezakonne-rozhodl-soud/1322028>, 15. 3. 2016).
- ČSSD. *Sjezdy* (<https://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/sjezdy/>, 17. 3. 2016).
- Čt24. *Nové stanovy ČSSD: na kandidátkách bude 40 procent žen* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1511704-nove-stanovy-cssd-na-kandidatkach-bude-40-procent-zen>, 4. 2. 2016).
- Čt24. *Nové stanovy ČSSD: na kandidátkách bude 40 procent žen* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1511704-nove-stanovy-cssd-na-kandidatkach-bude-40-procent-zen>, 25. 3. 2016).
- ČT24. *Tahanice o stranické kandidátky: Mají je řešit soudy ?* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1078090-tahanice-o-stranicke-kandidatky-maji-je-resit-soudy>, 2. 3. 2016).
- Gauja, A. (2006). *Enforcing democracy ? Towards a regulatory regime for the implementing of intra-party democracy* (Canberra: Australian National University).

- Hazan, Y. R. – Rahat, G. (2010). *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences* (New York: Oxford University Press).
- Haló noviny. *Volba místopředsedů ÚV KSČM bude až týden po sjezdu* (http://www.sds.cz/docs/prectete/tisk/pred_6sj.htm, 12. 3. 2016).
- Heywood, A. (2008). *Politologie* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Hofmeister, W. – Grabow, K. (2011). *Political Parties: Functions and Organisation in Democratic Societies* (Singapore: Konrad Adenauer Stiftung).
- Chinsinga, B. – Chigona, G. (2010). The State of Intra-party Democracy in Malawi: A Comparative Audit of Selected Party Constitutions. *Eldis*. 2010 (<http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/1106/The%20state%20of%20intra%20party%20democracy%20in%20Malawi.pdf>, 7. 2. 2016).
- Karvonen, L. (2007). Legislation on Political Parties – A Global Comparison. *Party Politics*. 4/ 2007, s. 437 – 455.
- KDU-ČSL. *Kandidátní listiny pro volby do PSP 2013* (<http://www.kdu.cz/aktualne/archiv/2013/kandidatni-listiny-pro-volby-do-psp-2013>, 7. 3. 2016).
- Kenig, O. (2008). Democratization of party leadership selection: Do wider selectorates produce more competitive contents? *Electoral Studies*. 8/ 2008, s. 241 – 241.
- Kenig, O. – Hazan, R. Y. – Rahat, G. (2013). *ECPR*. 4. 9. – 7. 9. 2013 (<https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/d730a6f6-7e80-4f6f-a3df-a0590f645d79.pdf>, 13. 2. 2016).
- Klíma, M. (1996). Strana kartelového typu. *Politologický časopis*. 1/ 1996, s. 4 – 11.
- Kokeš, M. (2012). *Vliv nedostatku vnitrostranické demokracie na úpadek voleb a demokracie v ČR*. In: Šimíček, V., *Volby - svátek demokracie, nebo pletich?* (Brno: Masarykova univerzita), s. 111 – 128.
- Kopecký, J. (2015). ANO vyloučilo svého radního v Brně. Primátor připouští i pád koalice. *Idnes*. 6. 11. 2015 (16. 3. 2015).
- Kopeček, L. – Svačinová, P. (2015). Kdo rozhoduje v českých politických stranách? Vzestup nových politických podnikatelů ve srovnávací perspektivě. *Středoevropské politické studie*. 2/ 2015, s. 178 – 211.
- KSČM. *Krajské výbory /Okresní výbory KSČM* (<https://www.kscm.cz/nasi-lide/krajske-vybory>, 9. 3. 2015).
- KSČM. *Vedení ÚV KSČM* (<https://www.kscm.cz/nasi-lide/vedeni-strany>, 12. 3. 2016).

- KSČM. *VIII. sjezd KSČM v Liberci* (<https://www.kscm.cz/volby-a-akce/viii-sjezd-kscm-v-liberci>, 17. 3. 2016).
- Lidovky. *ČSSD si schválila nové stanovy. Na kandidátkách bude mít 40 procent žen* (http://www.lidovky.cz/cssd-si-schvalila-nove-stanovy-na-kandidatkach-bude-mit-40-procent-zen-liu-zpravy-domov.aspx?c=A150314_093500_In_domov_ele, 14. 3. 2016).
- Lundell, K. (2004). Determinants of Candidate Selection: The Degree of Centralization in Comparative Perspective. *Party Politics*. 1/ 2004, s. 22 – 47.
- ODS. *24. kongres* (<http://www.ods.cz/kongres2014/aktualne>, 18. 3. 2016).
- Ondráčka, D. (2006). *Nedostatky vnitrostranické demokracie aneb jak se dělá politika uvnitř českých stran*. In: Ondráčka, D. - Krnáčová, A. - Štička, M. - Kolář, P. - Prchal, P., *Transparentní procesy v politickém rozhodování* (Praha: Transparency International), s. 15 – 62.
- Outlý, J. (2003). *Strany a stát, volby a finance* (Olomouc: Periplum).
- Patočka, J. (2015). Rozhovor s Petrem Vokřálem: Členové ANO nejsou stádo ovcí. *Deník Referendum*. 2. 3. 2015 (<http://denikreferendum.cz/clanek/19898-rozhovor-s-petrem-vokralem-clenove-ano-nejsou-stado-ovci>, 14. 3. 2016).
- Prouza, J. – Outlý, J. (2013). Analytický rámec navrhování a výběru kandidátů. In: Outlý, J. – Prouza, J. a kol., *Navrhování a výběr kandidátů* (Olomouc: Civipolis, o. p. s.), s. 12 – 25.
- Rigel, F. (2013). Právní aspekty nominace kandidátů. In: Outlý, J. – Prouza, J. a kol., *Navrhování a výběr kandidátů* (Olomouc: Civipolis, o. p. s.), s. 26 – 71.
- Scarrow, S. (2005). *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives: Implementing Intra-Party Democracy* (Washington, DC: The National Democratic Institute for International Affairs).
- Šimíček, V. (1996). Vnitřní „život“ politických stran. *Politologický časopis*. 2/ 1996, s. 105 – 121.
- TOP 09. *Regiony* (<http://www.top09.cz/regiony/>, 2. 3. 2016).
- TOP 09. *Výsledky voleb* (<http://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snem/snem-2011/vysledky-voleb/>, 4. 3. 2016).
- TOP 09. *4. celostátní sněm TOP 09* (<http://www.top09.cz/co-delame/celostatni-snem/snem-2015/>, 18. 3. 2015).
- TOP 09. *TOP 09 se připravuje na sněm. Delegáti zvolí nové vedení* (<http://www.top09.cz/regiony/plzensky-kraj/tiskove-zpravy-a-medialni-vystupy/top-09-se-pripravuje-na-snem-jeho-delegati-zvoli-nove-vedeni-14539.html>, 18. 3. 2016).

Ústavní zákon č. 1/ 1993 Sb., *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.

Volby. *Volby do PS PČR konané ve dnech 25. - 26. 10. 2013* (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps11?xjazyk=CZ&xv=1&xt=2>, 13. 3. 2016).

Volby. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25. 10. - 26. 10. 2015* (<http://volby.cz/pls/ps2013/ps111?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=21&xv=1&xt=2>, 14. 3. 2016).

Zlámalová, L. (2015). Limity proměny země v Čechofert. *Týdeník Echo*. 10/ 2015, s. 18 – 21.

Zákon č. 424/ 1991 Sb., *o sdružování v politických stranách a v politických hnutích*, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 247/ 1995 Sb., *o volbách do Parlamentu České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.

INFORMACE POSKYTNUTÉ POLITICKÝMI STRANAMI

ODS

ODS, Stanovy: Občanská demokratická strana. *Stanovy* (<https://moje.ods.cz/stanovy>, 26. 3. 2016).

ODS, 2013: Pravidla pro sestavování kandidátek Občanské demokratické strany [přijato výkonnou radou ODS 19. 8. 2013].

ODS, 2014: Návrh volebního řádu 24. kongresu ODS [přijato v Praze 18. 1. 2014].

ODS, 2016: Totožné požadavky na kandidáty ODS i nestraníky [informace poskytnuta e-mailem Věrou Kavinovou z provozního oddělení Hlavní kanceláře ODS dne 18. 3. 2016).

Přihláška k členství v ODS: <http://www.ods.cz/docs/prihlaska/prihlaska.pdf>, 26. 3. 2016.

TOP 09

TOP 09, Stanovy: TOP 09. *Stanovy politické strany TOP 09* (<http://www.top09.cz/dokumenty/stanovy/>, 26. 3. 2016).

TOP 09, 2013: Vyhlášení nominací pro volby do PSP a EP (http://www.top09.cz/files/soubory/vyhlaseni-nominaci-pro-volby-do-ppsp-a-ep_829.pdf, 26. 3. 2016).

TOP 09, 2015: Volební řád celostátního sněmu TOP 09

(http://www.top09.cz/files/soubory/snemovni-sesit-2015_1534.pdf, 26. 3. 2016).

Příhláška k členství v TOP 09: http://www.top09.cz/files/soubory/prihlaska-k-clenstvi-v-top-09_26.pdf, 26. 3. 2016.

ČSSD

ČSSD, Stanovy: Česká strana sociálně demokratická. *Stanovy*

(http://www.cssd.cz/data/files/stanovy_cssd-1.pdf, 26.3. 2016).

ČSSD, 2006: Řád sestavování kandidátních listin pro předčasné volby do PSP ČR v případě rozpuštění PS PČR dle Ústavy čl. 35, odst. 2 [schváleno ústředním výkonným výborem ČSSD 27. 1. 2006].

ČSSD, 2013: Řád přípravy na volby do PS PČR [schváleno ústředním výkonným výborem ČSSD 22. 6. 2013).

ČSSD, 2003: Volební řád okresních, obvodních, městských a krajských konferencí ČSSD [schváleno ústředním výkonným výborem ČSSD 14. 12. 2003].

Příhláška k členství v ČSSD: <https://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/clenstvi-a-prihlaska/>, 26. 3. 2016.

KDU-ČSL

KDU-ČSL, Stanovy: Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. *Stanovy* (<http://www.kdu.cz/o-nas/dokumenty/stanovy>, 26. 3. 2016).

KDU-ČSL, 2011: Nominační řád primárních voleb KDU-ČSL

(<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/nominacni-rad.pdf.aspx>, 26. 3. 2016).

KDU-ČSL, 2015: Volební řád sjezdu KDU-ČSL (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/Volebni-radu-sjezdu-KDU-CSL-2015-04-17.pdf.aspx>, 26. 3. 2016).

KDU-ČSL, Volební řád: Volební řád KDU-ČSL. Stanovení klíče pro delegáty okresních a krajských konferencí, sjezdu a pro členy celostátní konference (<http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Vnitrostranicke-normy/Volebni-rad-KDU-CSL.pdf.aspx>, 26. 3. 2016).

Příhláška k členství v KDU-ČSL: https://www.kdu.cz/getattachment/Moje-KDU/Stante-se-clenem/Prihlaska_k_clenstvi_-_pro_vyplneni_na_PC.pdf.aspx, 26. 3. 2016.

KSČM

KSČM, Stanovy: Komunistická strana Čech a Moravy. *Stanovy*

(<https://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>, 26. 3. 2016).

KSČM, 2011: Část materiálu k volbám PS PČR: Zásady výběru kandidátů a sestavování kandidátních listin KSČM pro jednotlivé typy voleb na léta 2011-2014 [poskytnuto Věrou Vejvodovou dne 16. 3. 2016].

KSČM, 2012: Návrh volebního řádu VIII. Sjezdu KSČM [poskytnuto Věrou Vejvodovou dne 16. 3. 2016].

KSČM, 2016: Výběr delegátů na sjezdu [informace poskytnuta Věrou Vejvodovou e-mailem, dne 16. 3. 2016].

Přihláška k členství v KSČM: <https://www.kscm.cz/pripojte-se/prihlaska-do-kscm>, 26. 3. 2016.

ANO

ANO, Stanovy: ANO 2011. *Stanovy politického hnutí*

(<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf>, 26. 3. 2016).

ANO, 2015: Volební řád celostátního sněmu ANO 2011

(<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/ostatni/ano-iii-sjezd.pdf>, 26. 3. 2016).

ANO, 2012: Morální kodex reprezentanta politického hnutí ANO 2011

(<http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/clenska-prihlaska/ano-moralni-kodex-representanta.pdf>, 26. 3. 2016).

Přihláška k členství v ANO: <http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/clenska-prihlaska/clenska-prihlaska-2013.pdf>, 26. 3. 2016.

RESUMÉ

The topic of this dissertation is the intra-party democracy in the Czech political parties. The theoretical part defines the concept of intra-party democracy and introduces the analytical framework of the political scientists R. Y. Hazan and G. Rahat for candidate selection and theoretical bases for analysis of other domains where the intra-party democracy will be analysed – election conventions (election of the party leader and selection of the convention delegates) and membership.

The Second chapter is analytical and deals with the topics mentioned above in the Czech political parties which won their representation in the Parliament in 2013. The dissertation's aim is to determine the state/amount of the intra-party democracy in Czech political parties and possible differences among them.

